

**VIRANOMAISTEN TOIMINTA
SMASH ASEMIEN MIELIENPÄÄTÖKSEN YHTYESSÄ
9.9.2006**

SISÄLLYSLUETTELO

Sivu

1	ASIA	1
2	RATKAISU	2
2.1	Yleistä	2
2.2	Tapahtumatietoja	3
2.2.1	Taustaa	3
2.2.2	Tapahtumat Kiasman edustalla	5
2.2.3	Tapahtumat muualla	7
2.2.4	Kiinniotot	8
2.2.5	Asian esitutkinta ja syyteharkinta	9
2.3	Kannanotot	10
2.3.1	Ennakkotiedot	10
2.3.2	Mielenosoituksen liikkeelle lähtemisen estäminen ja sen keskeyttäminen	12
2.3.2.1	Lähtökohtia	12
2.3.2.2	Ennakoilmoitus ja järjestyksenpito mielenosoituksessa	13
2.3.2.3	Mielenosoituksen liikkeelle lähtemisen estäminen	14
2.3.2.4	Mielenosoituksen keskeyttäminen	17
2.3.3	Alueen eristäminen ja väkijoukon hajottaminen Kiasman edustalla	17
2.3.4	Tapahtumat muutoin Kiasman edustalla	20
2.3.5	Mannerheimintien tyhjentäminen ja siihen liittyvät tapahtumat	22
2.3.6	Kiinniotot	24
2.3.6.1	Perusteet	24
2.3.6.1.1	Yleistä	24
2.3.6.1.2	Kiinniottoille esitetyt perusteet eivät olleet riittäviä	24
	(dnrot 2888 ja 2890/4/06)	
2.3.6.1.3	Kiinniottojen konkreettisia perusteita ei voitu selvittää	26
	(dnrot 2905 ja 3417/4/06)	
2.3.6.1.4	Kiinniottojen perusteet kyseenalaisia	27
	(dnrot 2940, 3070 ja 3832/4/06)	
2.3.6.1.5	Johtosuhteista ja harkintavallasta kiinniottamisista päätettäessä .	29
2.3.6.1.6	Rikosylikomisario Tolvasen menettely	35
2.3.6.1.7	Yleisesti kiinniottojen perusteltavuudesta	39
2.3.6.1.8	Kiinniottojen kirjaamisesta	40
2.3.6.1.9	Yleisjohtajan asema	42
2.3.6.1.10	Muuta	43
2.3.6.2	Kiinniottojen toimittamistapa	43
2.3.6.3	Ilmoittaminen	44
2.3.6.4	Oikeus vahingonkorvaukseen	45
2.3.7	Kiinniotettujen kohtelu	47
2.3.7.1	Olosuhteet linja-autossa	47
2.3.7.2	Kahlehtiminen	48
2.3.7.3	Olosuhteet poliisivankilassa ja säilytysuojassa	48
2.3.8	Takavarikot	49
2.3.9	Henkilötuntemerkit ja DNA-näyte	50
2.3.10	Muuta	51
2.3.10.1	Poliisimiesten yksilöitävyys ja tunnistettavuus	51
2.3.10.2	Tiedotusvälineet ja poliisi	53
2.3.10.3	Rajavartiolaitoksen osuus	55
3	YHTEENVETO JA TOIMENPITEET	55
3.1	Yleistä	55
3.2	Toimenpiteet	56

Sisäasiainministeriön poliisiosasto**VIRANOMAISTEN TOIMINTA SMASH ASEM -MIELENOSOITUKSEN YHTEYDESSÄ**

1

ASIA

Helsingissä pidettiin 10. ja 11.9.2006 Euroopan ja Aasian maiden huippukokous Asem6. Tämän kokouksen johdosta järjestettiin Smash Asem -mielenosoitus, johon kokoontuminen oli ilmoitettu tapahtuvaksi 9.9.2006 klo 17.45 Kiasman aukiolla. Jäljempänä tarkemmin kerrotusti poliisi keskeytti mielenosoituksen ja otti kiinni yli sata henkilöä, useimmat epäiltynä mellakasta.

Eduskunnan oikeusasiamiehelle tehtiin viranomaisten toiminnasta yli kuusikymmentä kantelua. Kantelijoina oli niin kiinniotettuja ja muita tapahtumapaikalla olleita kuin myös tapahtumista vain tiedotusvälineistä tiedon saaneita henkilöitä. Kantelijat arvostelivat muun muassa seuraavia seikkoja:

- mielenosoituksen estäminen katsottiin perusteettomaksi
- poliisin hajaantumiskäskyt eivät joko kuuluneet tai niitä oli mahdotonta noudattaa, koska poliisi oli jo tuolloin saartanut Kiasman ja Postitalon edustalla olleet ihmiset
- saartorenkkaan sisään jäi paljon ulkopuolisia henkilöitä, jotka eivät olleet tulleet mieltään osoittamaan
- poliisin toimenpiteet olivat täysin ylimitoitettuja
- saartorenkkaassa olleet eivät saaneet tietoa siitä, miten ja mistä voi päästä poistumaan paikalta ja pois pääsyä joutui odottamaan kohtuuttoman kauan
- pois pääsyn ehtona oli henkilötietojen antaminen, kuvaaminen ja vähintään kassien tarkastaminen
- useat kantelijat pitivät kiinni ottoaan perusteettomana
- kiinniotettujen olosuhteita linja-autoissa ja poliisivankilassa arvosteltiin
- matkapuhelimien ja kameroiden tai kuvien takavarikkoa ja tutkimista arvosteltiin.

Olen vastannut kullekin kantelijalle erikseen heidän kanteluihinsa ja noissa ratkaisuissa esitän mahdolliset tarkemmat perustelut arvioilleni kunkin yksittäistapauksen osalta. Tässä päätöksessä kokoan yhteen havaintojani siitä, mitä kanteluja tutkittaessa on tullut esiin. Lisäksi käsittelem eräitä omasta aloitteestani selvittämiäni kysymyksiä.

Asiassa saatiin kolmeen otteeseen – marraskuussa 2006, huhtikuussa 2007 ja syyskuussa 2007 – selvityksiä ja lausunnot sisäasiainministeriön poliisiosastolta. Lisäksi on saatu selvitystä rajavartiolaitokselta. Olen myös tutustunut mm. esitutkintapöytäkirjaan 6070/R/158960/06, jonka perusteella Helsingin kihlakunnansyyttäjä Harri Ilander on nostanut syytteet 86 henkilöä vastaan mm. mellakasta; Ilanderin käräjäoikeudelle toimittama haastehakemus on ollut käytettävissäni.

2 RATKAISU

2.1 Yleistä

Aluksi on todettava, että tässä päätöksessä ei useasta syystä ole mahdollista käydä läpi kaikkia tapahtumien yksityiskohtia tai ottaa niihin kantaa.

Ensinnäkin tilanne kesti useita tunteja ja paikalla oli mielenosoittajien ja yleisön lisäksi satoja joukkojenhallintavarusteissa olleita poliisimiehiä ja rajavartiomiehiä. On ilmeistä, että usein on mahdotonta saada selvitystä esimerkiksi jostain yksittäisestä sananvaihdosta tai ylipäätään yksilöidyksi tetyin toimenpiteen tehnyttä poliisimiestä, jos kysymys ei ole esimerkiksi kiinniotosta tai muusta kirjaamista vaativasta toimenpiteestä. Tästä enemmän jäljempänä.

Toiseksi, Helsingin kihlakunnansyyttäjä on edellä kerrotusti nostanut 86 henkilöä vastaan syytteen kyseiseen mielenosoitukseen liittyvistä tapahtumista. Kantelijoista syytteen sai kymmenen. Heidän osaltaan muun muassa kiinnioton perusteen arvioiminen ei ole mahdollista. Käsitykseni mukaan on nimittäin syytä olettaa, että kyseisten kiinniottojen arvostelun perusteeksi esitetyt seikat tulevat arvioitavaksi mainitun rikosasian oikeudenkäynnissä, vaikka epäillyn rikoksen nimike onkin varsin monen kohdalla muuttunut – yleensä lieventynyt mellakasta niskoitteluksi poliisia vastaan tai haitanteoksi virkamiehelle. Myös eräiden muiden seikkojen osalta on jo syyttäjän haastehakemuksen perusteella ilmeistä, että ne tulevat olemaan oikeudenkäynnin kohteena – esimerkiksi, oliko poistumiskäskyn noudattaminen ylipäätään mahdollista saartorenkain johdosta. Tämän vuoksi en voi ainakaan tässä vaiheessa ryhtyä arvioimaan kaikkien kantelijoiden kiinniottojen perusteita ja eräitä muita jäljempänä mainittuja seikkoja, koska sitä voitaisiin pitää epäasianmukaisena puuttumisena tuomioistuimille kuuluvan riippumattoman tuomiovallan käyttöön. Korostan

myös, että olen ratkaissut kantelut niissä esitettyjen väitteiden ja hankkimieni selvitysten perusteella. Käräjäoikeus puolestaan ratkaisee mainittujen syytteiden tarkoittamat rikosasiat sen näytön perusteella, mitä tuossa oikeudenkäynnissä esitetään. Käräjäoikeus ei luonnollisesti ole millään tavoin sidottu tässä asiassa esittämiini kannanottoihin.

Kolmanneksi, selvitykset sisältävät salassa pidettävää tietoa. Saa-duissa selvityksissä on salassa pidettävää tietoa muun muassa poliis-in taktisista ja teknisistä menetelmistä. Samoin yksittäisiä kantelijoita koskevissa selvityksissä on salassa pidettäviä tietoja esimerkiksi vā-paudenmenetyksistä.

Totean vielä, että kuudessa kantelussa katsottiin, että poliisi olisi käyt-tänyt liiallisia voimakeinoja kiinniottotilanteissa. Tiedossani myös oli heti asian selvittelyn alkuvaiheessa, että poliisille oli tehty rikosilmoi-tuksia tämäntyyppisistä tilanteista. Näiden rikosilmoitusten käsittely keskitettiin Itä-Uudenmaan syyttäjänviraston kihlakunnansyyttäjä Sari Aholle – esitutkintalain 14 §:n 2 momentin nojalla poliisin tekemiksi väitettyjen rikosten tutkintaahan johtaa aina virallinen syyttäjä. Siirsin mainitut kuusi kantelua liiallista voimankäyttöä koskevilta osin kihla-kunnansyyttäjä Ahon arvioitaviksi, koska katsoin olevan tarkoituk-senmukaista, että kaikki väitteet poliisimiesten syyllistymisestä pahoinpitelyihin kyseisessä tilanteessa arvioidaan yhdessä. Tämän vuoksi en ole tutkinut mainituissa kanteluissa esitettyjä väitteitä poliis-in liiallisesta voimankäytöstä.

Myös tietosuojavaltuutetulle tehtiin viranomaisten toiminnasta kantelu-ja ja hän otti asian myös omasta aloitteestaan tutkittavakseen. Oike-usasiamies ei voi määrätä, miten viranomaisen tulee ratkaista sen kä-siteltäväksi saatettu asia. On mielestäni muutoinkin tarkoituksenmu-kaista, että esimerkiksi henkilötietojen keräämiseen ja henkilörekiste-reihin liittyvät kysymykset arvioi ainakin ensi kädessä nimenomaan näiden kysymysten erityisvaltuutettu. Saamieni tietojen mukaan tie-tosuojavaltuutettu on myös tarkastanut poliisin rekisterejä. Hän on tä-nään antanut oman ratkaisunsa asiassa. En ole tutkinut viranomais-ten menettelyä siltä osin kuin se saamani tiedon mukaan on ollut tie-tosuojavaltuutetun arvioitavana.

2.2 Tapahtumatietoja

2.2.1 Taustaa

Helsingissä pidettiin 10. ja 11.9.2006 Euroopan ja Aasian maiden huippukokous Asem6. Poliisin tehtävänä oli kokouksen turvallisuuden ja sujuvuuden varmistaminen. Tässä tarkoituksessa tehtiin lukuisia suunnitelmia, joihin olen tutustunut. Osa näitä turvajärjestelyjä oli vā-rautuminen mielenosoituksiin. Poliisitoiminnan toteuttamisesta vas-

tanneen Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen selvityksen mukaan poliisin tavoitteena oli ennakoida ja ennalta estää "tapahtumakokonaisuuteen liittyvät uhat sekä suojata tapahtumakokonaisuuteen osallistuvia henkilöitä sekä tapahtumaan ja siihen liittyviin tilaisuuksiin käytettävät alueet". Poliisilaitoksen poliisipäällikkö Jukka Riikonen oli toiminnan yleisjohtaja ja apulaispoliisipäällikkö Jari Liukku vastasi kenttäjohtajana operatiivisesta poliisitoiminnasta (eli kentällä olleiden poliisimiesten toiminnasta).

Turvallisuussuunnitelmat perustuivat osaltaan viranomaisten tiedustelu- ja tarkkailutietoon kuten myös julkisuudessa ja muissa avoimissa lähteissä olleisiin tietoihin. Nyt kysymyksessä olevaa mielenosoitusta oli mainostettu lentolehtisin ja Internetissä ja poliisi myös seurasi esimerkiksi Internetissä käytyjä keskusteluja. Suojelupoliisi laati Smash Asem -tapahtumasta uhka-arvion, jota ajan kuluessa päivitettiin. Poliisilla oli tietoa Smash Asemin nimellä kulkevasta tapahtumasta ainakin jo elokuussa, jolloin selvityksen mukaan ensimmäinen suunnitelma ja uhka-arvio on sen osalta laadittu.

Poliisi piti etukäteistietojen perusteella todennäköisenä, että mielenosoituksen yhteydessä tapahtuisi rikoksia ja aiheutuisi vakavia järjestyshäiriöitä. Poliisin mukaan esimerkiksi Internet-tiedustelun perusteella oli pääteltävissä, että tapahtumaan tulisi osallistumaan "radikaaleja anarkisteja" ja keskustelupalstoilla tuotiin esiin toimintamalleja, joita osallistujien kehoitettiin noudattavan – poliisin mukaan mallit olisivat toteutuessaan täyttäneet useiden rikosten tunnusmerkistön. Poliisi kertoo varautuneensa siihen, ettei mielenosoituskulkuetta mahdollisesti päästetä liikkeelle Kiasman edestä, vaikka tästä ei ollutkaan tehty etukäteen päätöstä.

Tuleva mielenosoitus oli saanut tavallista enemmän etukäteishuomiota myös tiedotusvälineissä, joissa oli esillä erityisesti mielenosoituskutsuissa ollut maininta "sekasorron aiheuttamisesta". Tiedotusvälineissä mielenosoituksen järjestäjiksi mainittiin usein "anarkistit". Helsingin Sanomien haastattelema järjestäjien edustaja kertoi odottavansa mielenosoitukseen 100–1000 henkeä ja että "jonkin verran väkeä oli varta vasten tulossa ulkomailta". Apulaispoliisipäällikkö Liukku totesi saman uutisen mukaan pitävänsä ilmeisenä, että mielenosoitus aiheuttaa järjestyshäiriöitä ja toivovansa, että "sivulliset eivät menisi tapahtumien keskipisteeseen, tai että he ainakin tiedostaisivat, että silloin on riski joutua mukaan toimintaan, joka täyttää rikoksen tunnusmerkit" (Helsingin Sanomat 8.9.2006). Myös esimerkiksi Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisusarjan julkaisun "Smash Asem – kansalaistarkkailu metodina ja pohdiskelun pontimena" (toim. Mikko Salasvuo) kirjoituksista käy ilmi, että monet odottivat jätin tavallisuudesta poikkeavaa tapahtuvaksi.

On ilmeistä, että tapahtuman saama etukäteisjulkisuus vaikutti siihen, että tapahtumapaikalle saapui mielenosoittajien lisäksi paljon yleisöä ja tiedotusvälineiden edustajia.

Kokoontumislain edellyttämän ennakoilmoituksen kyseisestä yleisestä kokouksesta teki 8.9.2006 klo 10.20 espoolainen mieshenkilö puhelimitse. Tilaisuuden järjestäjäksi ilmoitettiin DONGZHOU-koalitio, järjestämisaikaksi 9.9.2006 klo 17.45–21.00 ja järjestämispaikaksi "kokoontuminen Kiasmalla, jonka jälkeen reitille Mannerheimintie – Kai-vokatu - Siltasaarenkatu – Agricolankatu – Kaarlenkatu – Helsinginkatu – Läntinen Brahenkatu – Sturenkatu – Aleksis Kiven katu – Ratapihantie – Asemapäällikönkatu – Ratamestari tie – Rautatieläisenkatu – päättyy Velodromin viereiseen puistoon" eli Asem-kokouksen pitopaikkana toimineen Messukeskuksen läheisyyteen. Kokouksen aiheeksi ilmoitettiin Asem-kokouksen vastustaminen ja huomion kiinnittäminen ihmisoikeuksiin. Ilmoittaja ei kertonut, miten mielenosoituksen järjestyksenpidosta oli tarkoitus huolehtia.

Ilmoituksen vastaanottanut komisario Lasse Jortikka pyysi ilmoittajaa olemaan puhelimella tavoitettavissa. Ylikomisario Jaakko Wallenius olikin vielä samana päivänä yhteydessä ilmoittajaan sopiakseen neuvotteluista mielenosoituksen reitistä ja järjestyksenvalvojista. Selvityksen mukaan ilmoittaja "ei ymmärtänyt tai hän ei halunnut ymmärtää, että mielenosoituksen järjestäjällä on tilaisuuteen liittyviä järjestyksenpidollisia velvollisuuksia". Poliisi yritti vielä toistuvasti tavoittaa ilmoittajaa puhelimitse, mutta tähän ei saatu yhteyttä. Poliisi yritti vielä 9.9.2006 tapahtumapaikallakin turhaan saada yhteyttä mielenosoituksen järjestäjään. Paikalle oli myös varattu poliisin neuvotteluryhmä.

2.2.2

Tapahtumat Kiasman edustalla

Operatiivisena tilannejohtajana JOUHA(joukkojenhallinta)-komppanioita johtanut komisario Jere Roimu saapui Paasikiven aukiolle n. klo 17.30. Kiasman edessä oli tuolloin useita satoja ihmisiä. Tilanteen alkuvaiheessa Roimu sijoitti käytössään olleet JOUHA-joukot niin, että vain kolme joukkuetta oli näkyvillä Kiasman välittömässä läheisyydessä (yhdessä joukkueessa on kolmisenkymmentä poliisimiestä). Kaikkiaan Smash Asem -mielenosoituksessa oli poliisin ylijohdon selvityksen mukaan paikalla n. 360 varsinaista JOUHA-poliisimiestä, 70 poliisimiestä keveissä JOUHA-varusteissa ja n. 50 rajavartiolaitoksen JOUHA-miestä.

Poliisin selvityksen mukaan ensi vaiheessa poliisiketjuilla pyrittiin estämään yksittäisten henkilöiden ja väkijoukon siirtyminen ajoradoille. Ihmisten paikalle tuloa tai poistumista ei kuitenkaan estetty. Väkijoukossa oli useita kymmeniä naamioituneita. Tämän lisäksi eräillä havaittiin olevan väkivallan käyttöön soveltuvia esineitä, kuten pesäpal-

lomaila, rautatankoja, maalilla täytettyjä lasipurkkeja, kiviä ja pulloja. Alueella jaettiin myös lappuja, joissa oli muun muassa seuraavia ohjeita: "Hätäsoihtujen syttyessä, on aika juosta!" "Älä anna poliisien pidättää tovereita mielivaltaisesti", "Voit tilata reaaliaikaisia tiedotteita ja ohjeita toimimisesta mielenosoituksessa lähettämällä tekstiviestin 'tilaa' numeroon XXXXXX", "Naamioituminen edistää sekä sinun että toisten osanottajien turvallisuutta". Kun poliisi illan aikana "tilasi" ilmoitetusta numerosta ohjeita, vastaukseksi tuli mm. seuraava viesti: "Lähtekää pienissä ryhmissä, pysytelkää keskustassa, odottakaa I-sää ohjeita tunnin kuluessa". Totean myös, että poliisi oli klo 17.38 pysäyttänyt Hakaniemessä seuraamansa auton, josta oli löydetty mm. merkinantosoihtuja. Kenttäjohtaja Liukku määräsi klo 18.08, että mielenosoitus voidaan pitää rauhanomaisesti Kiasman edessä, mutta kulkueen liikkeelle lähtöä ei sallita. Tämä päätös kuulutettiin paikalla olijoille.

Poliisin tapahtumapöytäkirjan mukaan klo 18.14 usean kymmenen hengen joukko yritti murtautua poliisiketjun läpi. Tähän vaiheeseen asti poliisi oli komisario Roimun selvityksen mukaan vielä päästänyt alueelta vapaasti pois ne ihmiset, joiden ei tiedetty syyllistyneen järjestyshäiriöihin tai rikoksiin. Roimun mukaan tuohon saakka kysymys oli alueen saartamisesta, mutta ei vielä eristämisestä.

Pian ulosmurtautumisyriyksen jälkeen kenttäjohtaja Liukku päätti, että mielenosoitus keskeytetään ja tämä päätös kuulutettiin paikalla olleille. Roimun mukaan tämän jälkeen alue käytännössä eristettiin klo 18.15 aikaan ja vain yksittäisiä henkilöitä, kuten turisteja, päästettiin poistumaan muualta kuin erillisen poistumispisteen kautta. Kun väkivaltainen käytös selvityksen mukaan jatkui, kenttäjohtaja Liukku määräsi väkijoukon hajaantumaa. Myös tämä määräys kuulutettiin ja samalla ilmoitettiin, että paikalle jäävät syyllistyvät rikokseen. Tämä tapahtui esitutkintapöytäkirjan johdannon mukaan ennen klo 18.20. Toisaalta tapahtumapöytäkirjassa ajankohdat ovat hieman myöhemmät, kun siinä todetaan klo 18.25: "K 1 [eli Liukku] määräsi, että normaalit kansalaiset ja median edustajat päästetään hallitusti alueelta. Kilpi 1 kuulutti Jouhalle" ja klo 18.28 "K 1 määräsi hajaantumiskäskyn hallitusti alueen pohjoisen puolelta, kuulutetaan mielenosoittajille hajaantumiskäsky poliisilain 19 §:n nojalla".

Väkijoukosta oli selvityksen mukaan heitelty ja heiteltiin jatkuvasti pulloja ja muuta tavaraa poliisimiesten päälle. Kun lisäksi sattui muitakin hyökkäyksiä poliisia vastaan, mm. potkimista, kenttäjohtaja Liukku katsoi, että tilannetta on pidettävä mellakkana ja määräsi, että rikokseen syyllistyneet on otettava kiinni. Komisario Roimu kertoo välittäneensä tämän tiedon kiinniotosta JOUHA-joukoille. Ensimmäiset mellakasta epäiltyjen kiinniotot tapahtuivat klo 18.30 aikaan.

Komisario Roimun mukaan ja tapahtumapöytäkirjan mukaan (ensimmäinen) poistumisreitti avattiin klo 18.42 – esitutkintapöytäkirjan johdannon mukaan vasta klo 19.17. Toinen poistumisväylä avattiin klo 20.19. Poistumispisteissä ihmiset tarkastettiin mahdollisten vaarallisten esineitten löytämiseksi. Lisäksi heidät kuvattiin videokameralla ja henkilöllisyys varmistettiin esitutkinnan turvaamiseksi. Esitutkintapöytäkirjassa todetaan, että "illan aikana poistumisreittien kautta poistui yli 500 henkilöä (laskettu videolta)". Totean jo tässä vaiheessa, että tämä määrä tuntuu muuhun selvitykseen nähden suurelta, jos nimenomaan tarkoitetaan vain mainittuja kahta poistumisreittiä. Se nimittäin tarkoittaisi, että eristettynä olisi (Kiasmalta kiinniotettujen määrä huomioon ottaen) ollut lähes 600 henkeä. Eristettynä olleiden ihmisten tarkalla määrällä ei toisaalta ole olennaista merkitystä, kun heitä joka tapauksessa oli satoja.

Kiasmalta tai sen läheisyydestä otettiin selvityksen mukaan kiinni kaikkiaan 73 henkilöä epäiltynä mellakasta. Viimeinen näistä kiinnioista tehtiin klo 21.26.

2.2.3

Tapahtumat muualla

Lasipalatsin edustalle Mannerheimintielle kerääntyi väkijoukko seuraamaan Kiasman edustan tapahtumia. Poliisilaitoksen selvityksen mukaan paikalla olleet sadat ihmiset haittasivat liikennettä ja nämä olivat myös itse vaarassa ajoneuvoliikenteen ja mielenosoitukseen osallistuvien henkilöiden heittelemien esineiden vuoksi. Lisäksi selvityksen mukaan useiden valtionpäämiesten saattueaikatauluja jouduttiin muuttamaan ja siirtämään varareiteille. Komisario Roimu puolestaan kertoo, että koska Kiasmalla heiteltiin mm. lasipulloja ja koska myös poliisirintaman taakse jääneestä väkijoukosta heiteltiin poliisia pulloilla, hän esitti kenttäjohtaja Liukulle, että Mannerheimintie tyhjenettäisiin.

Koska varsinaiset JOUHA-yksiköt olivat sidottuina Kiasmalle, kenttäjohtaja määräsi poliisilaitoksen selvityksen mukaan n. klo 19.15 satakunta kevyemmin varusteltua poliisimiestä Messukeskukselta ylikons-taapeli Pekka Seppäsen johdolla siirtämään ihmisiä pois ajoradalta liikenneturvallisuuden sekä sivullisten, mielenosoittajien ja poliisimiesten turvallisuuden varmistamiseksi. Osa väkijoukosta ei totellut poliisin kuuluttamia käskyjä ja poliisi joutui hiljaa edeten työntämään ihmismassaa edellään Mannerheimintietä pitkin aina Simonkadun ja Kai-vokadun risteykseen asti. Poliisimiesten päälle heitettiin tässä vaiheessa mm. pulloja ja puistonpenkki. Koska tilanne oli kärjistynyt väkivallaksi, Roimu irrotti yhden JOUHA-joukkueen Kiasmalta ylikons-taapeli Seppäsen miesten avuksi. Komisario Roimun mukaan poliisi ei tässä vaiheessa mitenkään saartanut ihmisiä vaan poliisirivistö vain esti heitä palaamasta Kiasmalle. Jokaisella oli Roimun mukaan mah-

dollisuus koska tahansa poistua alueelta. Selvityksen mukaan tässä vaiheessa tehtiin 29 kiinniottoa.

Kun Kiasman tilanne oli klo 21.30:n maissa rauhoittunut, poliisi keskityi Mannerheimintiellä olleen, komisario Roimun mukaan pääosin päihtyneen ja uhkaavasti käyttäytyneen parisataapäisen joukon hallintaan. Kiasmalta saatiin JOUHA-joukkoja avuksi ja ihmismassa siirtyi Mannerheimintietä etelään. Samaan aikaan poliisi lähetti Aleksanterinkadun kautta JOUHA-joukkoja ja Kaivokäytävän suunnalta tuli kolmas poliisirivistö. Tarkoitus oli ottaa kiinni niitä henkilöitä, joiden epäiltiin syyllistyneen mellakkaan tai väkivaltaan poliisia kohtaan.

Poliisirivistöt kohtasivat Mannerheimintie 5:n kohdalla. Komisario Roimun mukaan aluetta ei tuolloin eristetty, vaan tuolloin vain otettiin kiinni rikoksesta epäiltyjä. Tännekin kertyi paljon yleisöä ja Roimu kertoo antaneensa käskyn tehdä mahdolliset viimeiset kiinniotot nopeasti. Hän määräsi klo 22.23 JOUHA-toiminnan loppumaan. Tuolloin paikalle oli Roimun mukaan kertynyt niin paljon sivullisia päihtyneitä lauantai-illan viettäjiä, ettei poliisi enää kyennyt yksilöimään mahdollisia rikoksesta epäiltyjä. Viimeiset mellakasta epäillyt otettiin kiinni klo 22.30:n aikaan. Tässä tapahtumien loppuvaiheessa otettiin kiinni 21 henkilöä.

2.2.4 Kiinniotot

Poliisilaitoksen selvityksen mukaan mellakasta epäiltynä otettiin kiinni kaikkiaan 121 henkilöä. Lisäksi poliisilain 20 §:n nojalla otettiin kiinni seitsemän henkilöä.

Kiinniotetut vietiin heidän kuljettamiseensa käytettyihin linja-autoihin, jossa kiinniottooperusteesta kirjattiin lyhyt muistio, jossa oli yksilöity muun muassa kiinniottajat (kunkin poliisimiehen henkilökohtaisella ns. p-tunnuksella), mahdollinen muu päätöksentekijä ja toimenpiteen peruste. Virallisesti kiinniotot kirjattiin poliisin suojissa mainitun muistion perusteella.

Kiinniotettuja säilytettiin Pasilan poliisivankilassa (59) ja Töölön säilytysuojassa (60). Todettakoon, että tästä lasketun kokonaismäärän ero kiinniotettujen kokonaismääräksi ilmoitettuun 128 henkeen selittyy alle 18-vuotiaiden kiinniotettujen nopeilla vapaaksi päästämisillä. Selvityksen mukaan lähes kaikki alle 18-vuotiaat kiinniotetut (joita oli kaikkiaan 16) vapautettiin nimittäin jo yöllä eli muutamassa tunnissa. Alle 24 tunnissa kiinniotetuista epäillyistä vapautettiin 98. Kiinniotetuista pidätettiin kaikkiaan 32 henkilöä, joista suurin osa vapautui 11.9.2006. Viimeinen epäilty pääsi vapaaksi 12.9.2006 klo 11.07. Ketään ei siis vangittu.

2.2.5

Asian esitutkinta ja syyteharkinta

Poliisin etukäteissuunnitelman mukaan tutkintaosaston tehtävänä oli vastata kokoustapahtumaan taikka siihen osallistuviin vieraisiin kohdistuvien rikosten taikka uhkausten tutkinnasta ja omalta osaltaan myös niiden ennalta ehkäisemisestä ja paljastamisesta.

Rikosilmoitus epäilyistä mellakasta (6070/R/158960/06) kirjattiin 9.9.2006 klo 20.02. Tutkinnanjohtajana toimi rikoskomisario Markku Stenberg 13.9.2009 asti ja siitä eteenpäin rikoskomisario Jari Koski. Tutkinnan yleisjohtajana toimi aluksi etukäteissuunnitelman mukaisesti rikosylitarkastaja Jouko Salo. Selvityksen mukaan apulaispoliisipäällikkö Liukku määräsi 9.9.2007 klo 21:n jälkeen yleisjohtajaksi rikosylikomisario Kari Tolvasen, koska tutkinnasta vaikutti tulevan pitkäkestoinen ja vaikea.

Kiinniotetut epäillyt rekisteröitiin ja heiltä otettiin henkilötuntemerkit ja DNA-näyte. Kuulustelujen jälkeen heidät päästettiin edellä kerrotusti vapaaksi.

Poliisi takavarikoi tapahtumien yhteydessä epäillyiltä mm. kaasusumuttimen, kaksi metalliputkea, neljä paksua metalliketjua, pesäpallomailan ja mattoveitsen. Mellakkapaikalta löytyi myös irrallaan kaksi metalliputkea ja hätäraketteja. Lisäksi poliisi takavarikoi epäillyiltä 83 matkapuhelinta todisteena, koska selvityksen mukaan poliisin tietoon tuli tapahtumien aikana, että mellakoitsijoille annettiin tekstiviesteillä taktisia ohjeita. Selvityksen mukaan matkapuhelimet pyrittiin palauttamaan kiinniotetuille vapauttamisen yhteydessä. Poliisi ei kuitenkaan 30 tapauksessa ehtinyt tutkia puhelinta ennen vapauttamista, joten puhelin jäi poliisille. Näidenkin puhelinten takavarikot kuitenkin purettiin selvityksen mukaan muutamassa päivässä. Myös kameroita takavarikoitiin, koska niillä otettujen kuvien katsottiin voivan olla todisteita mellakasta.

Esitutkintapöytäkirja valmistui 1.2.2007. Tutkinnanjohtaja Koski ilmoitti 5.2.2007 kaikkiaan 37 epäillylle, että heidän osaltaan esitutkinta oli lopetettu saattamatta asiaa syyteharkintaan. Muiden epäiltyjen osalta Helsingin kihlakunnansyyttäjä Harri Ilander päätti toukokuussa 2006 nostaa syytteet 86 henkilöä vastaan. Näistä 33 sai syytteen joko väkivaltaisesta mellakasta, mellakasta tai virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. Muutoin syytteitä on nostettu alkuperäistä mellakkarikosepäilyä lievemmistä teoista kuten esimerkiksi haitanteosta virkamiehelle, niskoittelusta poliisia vastaan ja laittomasta naamioitumisesta. Asian oikeuskäsittely alkoi Helsingin käräjäoikeudessa syyskuussa 2007. Kihlakunnansyyttäjä Ilanderilta 2.11.2007 saadun tiedon mukaan hän on oikeudenkäynnin aikana luopunut syytteestä kokonaan kolmen henkilön osalta ja muutoinkin hieman muuttanut syytteitä. To-

tean, ettei näillä muutoksilla ole merkitystä kantelututkinnan kannalta. Käräjäoikeuden tuomio on ilmoitettu annettavaksi jo ulukuussa 2007.

2.3

Kannanotot

2.3.1

Ennakkotiedot

Smash Asem -mielenosoitusta, joka selvitysten mukaan oli osa kansainvälistä anarkistitapaamista Helsingissä 8.–10.9.2006, mainostettiin Internetissä ja lentolehtisin. Tältä osin voi kiinnittää huomiota seuraaviin seikkoihin. Jo mielenosoituksen nimessä voidaan nähdä kehoitus "murskata Asem". Lisäksi mielenosoituskutsuissa mainittiin maanviljelijöiden ja työläisten mellakat Kiinassa ja todettiin, että "vähintä, mitä me voimme tehdä heidän tukemisekseen, on tuoda edes hieman sekasortoa myös Helsingin kaduille." Kutsuissa oli myös kuvia poliisin ja mielenosoittajien väkivaltaisista yhteenotoista. Esitutkintapöytäkirjan liitteenä olevassa kutsussa todetaan myös, että "tapahtui mitä tapahtui, tärkeintä on pysyä yhtenä ryhmänä ja estää poliisin kiinniottoryitykset" ja kehoitetaan ottamaan mukaan vaihtovaatteita ulkonäön muuttamiseksi. Kutsuissa on ollut myös mainintoja: "dress code black", "mukana musta blokki". Tämä on mielestäni perustellusti tulkittavissa viittaukseksi kansainväliseen toimintamalliin (mm. mustat vaatteet, naamioituminen, anonymiteetin suojassa tapahtuvat laittomuudet), joka on selvityksen mukaan johtanut 2000-luvulla useissa Euroopan maissa väkivaltaisiin yhteenottoihin poliisin kanssa. Useiden kansainvälisten huippukokousten yhteydessä on esiintynyt laajoja mellakoita sekä yhteenottoja poliisin ja mielenosoittajien välillä (esim. Genova ja Göteborg). Todettakoon selvyyden vuoksi, että tällä en tarkoita, että Smash Asem -mielenosoitus olisi ollut esimerkiksi mitta-kaavaltaan verrattavissa mainittuihin hyvinkin vakaviin seuraamuksiin johtaneisiin tapahtumiin.

Poliisilla oli myös Suomesta tuoreita kokemuksia mielenosoituksista, jotka eivät olleet sujuneet rauhanomaisesti. Vappuaaton 2006 Euro MayDay Parade 06 -mielenosoituskulkueeseen liittyen kirjattiin 30 rikosilmoitusta törkeistä vahingonteoista ja/tai vahingonteoista (mm. kaksi yli 20.000 euron suuruisiksi ilmoitettua vahinkoa). Myös joitain pahoinpitelyjä tapahtui. Poliisin mukaan kiinniotot kulkueesta olivat olleet erittäin vaikeita joukon jäsenten suojatessa toisiaan. Kulkue päättyi Kiasman tuntumaan, josta osa mielenosoittajista siirtyi poliisin selvityksen mukaan VR:n makasiineille, jonne kerääntyi myös runsaasti muita henkilöitä. Alueelle sytytettiin illan mittaan nuotioita ja palokuntaa estettiin sammuttamasta niitä. Myös tilannetta rauhoittamaan tulleiden poliisimiesten kimppuun käytiin. Helsingin käräjäoikeus tuomitsi toukokuussa 2007 kahdeksan henkilöä ehdollisiin vankeusrangaistuksiin mm. väkivaltaisesta mellakasta ja virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. Läheskään kaikkia rikoksiin syyllistyneitä ei saatu selville.

Myös Taiteiden yönä elokuussa 2006 järjestetyn Katutaiteiden yö -nimisen tapahtuman yhteydessä tehtiin runsaasti aineellista vahinkoa, eniten Kampin keskuksessa ja sen lähiympäristössä. Poliisi otti tuoloin kiinni kaikkiaan 56 henkilöä.

Olen tutustunut suojelupoliisin Smash Asem -mielenosoituksesta laatiin uhka-arvioihin. Ne on katsottu salassa pidettäviksi, joten en käy niiden sisältöä läpi muuten kuin toteamalla, että niissä käsitellään muun muassa yllä mainittuja kysymyksiä.

Poliisilaitoksen selvityksen mukaan pidettiin todennäköisenä, että Smash Asem -mielenosoitukseen tulisi liittymään rikoksia ja järjestyshäiriöitä, jotka aiheuttaisivat vakavaa vaaraa henkilöiden hengelle, terveydelle ja omaisuudelle sekä Asem6-kokouksen osallistujille. Kiasman läheisyydessä oli useita kokousvieraiden käytössä olleita majoitus- ja kokouspaikkoja. Selvityksissä painotetaan myös mielenosoituksesta ilmoituksen tehneen henkilön yhteistyöhaluttomuutta ja sitä, ettei järjestäjille saatu edellä kerrotusti annetuksi määräyksiä ja ohjeita mielenosoituksen järjestyksenpidon ja muiden järjestelyiden osalta.

Käsitykseni mukaan poliisi on toiminut kokoontumislain mukaisesti, kun se on pyrkinyt neuvottelemaan ilmoituksen tekijän kanssa mielenosoituksen järjestelyistä, erityisesti järjestyksenpidosta ja kulkueen reitistä. Tähän on selvityksen mukaan ollut mitä ilmeisin tarve. Katson käytettävissäni olevan selvityksen nojalla olleen myös perusteltua, että poliisi varautui siihen, että mielenosoituksesta voisi aiheutua merkittäviä järjestyshäiriöitä ja että myös rikoksia tehtäisiin. Selvityksen mukaan etukäteen ei ollut tehty päätöstä siitä, että mielenosoitusta ei sallita, eikä poliisi voikaan ennakolta estää laillisen mielenosoituksen järjestämistä (ks. HE 145/1998 vp s. 33). Tosin tässä tapauksessa elokuussa laaditussa poliisin toimintasuunnitelmassa todetaan, että tapahtuman luonteesta ja uhkakuvista johtuen poliisitoimintaa tullaan painottamaan tapahtuman alkuvaiheeseen ja tarkoituksena olevan estää mahdollisen kulkueen liikkeelle lähtö ja mahdollisimman varhaisessa vaiheessa kiinni ottaa mahdolliset rikoksiin syyllistyneet henkilöt. Selvityksissä kuitenkin korostetaan, että tuossa vaiheessa poliisi varautui vasta tapahtumaan, josta ei ollut tehty poliisille mitään ilmoitusta, ei siis kokoontumislain tarkoittamaan mielenosoitukseen. Tapahtuman mielenosoitusluonne varmistui vasta poliisille 8.9.2006 tehdyllä ilmoituksella. Tämän jälkeen poliisi selvitysten mukaan muutti toimintasuunnitelmiaan ja otti niiden pohjaksi mielenosoituksen järjestämisen turvaamisen ja kokoontumislain soveltamisen. Lopulliset toimintamallit päätettiin vasta 9.9.2006 tapahtumapaikalla.

2.3.2

Mielenosoituksen liikkeelle lähtemisen estäminen ja sen keskeyttäminen

2.3.2.1

Lähtökohtia

Perustuslain 13 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus lupaa hankkimatta järjestää kokouksia ja mielenosoituksia sekä osallistua niihin. Lainkohdan 3 momentin mukaan kokoontumisvapauden käyttämisestä annetaan tarkempia säännöksiä lailla.

Mielenosoituksista – jotka ovat eräs yleisen kokouksen muoto – on säädetty erityisesti vuonna 1999 voimaan tullessa kokoontumislaissa. Tuon lain tarkoituksena on sen 1 §:n mukaan yhtäältä turvata kokoontumisvapauden käyttämistä sekä toisaalta ohjata yleisten kokousten ja yleisötilaisuuksien järjestämistä tarpeellisilla järjestysluonteisilla säännöksillä. Julkisen vallan on lain 4 §:n mukaan edistettävä kokoontumisvapauden käyttämistä turvaamalla oikeus kokoontua ilman ulkopuolista häiriötä ja luomalla edellytyksiä yleisten kokousten järjestämiselle. Kokoontumislain 19 §:ssä todetaan vielä erikseen, että poliisin tehtävä on turvata kokoontumisvapauden käyttämistä.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 11 artiklan mukaan jokaisella on oikeus rauhanomaiseen kokoontumis- ja yhdistymisvapauteen. Näiden oikeuksien käyttämiselle ei saa asettaa muita kuin sellaisia rajoituksia, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen tai yleisen turvallisuuden vuoksi, epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi. Pitkälti samansisältöinen on YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan sopimuksen 21 artikla. Korostan, että nämä sopimukset turvaavat vain rauhanomaista kokoontumisvapauden käyttämistä. Myös kokoontumislain 3 §:n mukaan yleinen kokous ja yleisötilaisuus on järjestettävä rauhanomaisesti sekä osanottajien tai sivullisten turvallisuutta vaarantamatta ja heidän oikeuksiaan loukkaamatta. Kokoontumislain esitöissä (HE 145/1998 vp s. 21) nimenomaisesti todetaan, että laki turvaa ainoastaan rauhanomaisen kokoontumisen.

Kuten muutkaan perus- ja ihmisoikeudet, eivät kokoontumisvapaus ja mielenosoitusoikeus siis ole rajoittamattomia. Kokoontumislakiehdotuksesta antamassaan lausunnossa eduskunnan hallintovalvokunta totesi, että ainakin hengen, terveyden ja ruumiillisen koskemattomuuden suojaaminen ovat sellaisia oikeushyviä, joita kokoontumisvapauden käyttämisellä ei saa loukata eikä myöskään toisen omaisuuden tahallinen vahingoittaminen voi olla mitenkään hyväksyttävää (HaVL 29/1998 vp). Kokoontumislaissa on rauhanomaisuuden lisäksi asetettu mielenosoitusten järjestäjille muitakin velvoitteita. Lisäksi viranomaiset voivat tietyin kokoontumislaissa säädetyin edellytyksin puuttua mielenosoitusten kulkuun.

2.3.2.2

Ennakoilmoitus ja järjestyksenpito mielenosoituksessa

Mielenosoituksesta on kokoontumislain mukaan ilmoitettava kokouspaikan poliisille vähintään kuusi tuntia ennen mielenosoituksen alkamista. Myöhemminkin tehty ilmoitus voidaan tietyin edellytyksin katsoa päteväksi. Perustuslakivaliokunnan mukaan ilmoituksen puuttuminen ei sinällään anna poliisille oikeutta lopettaa yleistä kokousta (PeVM 13/1998 vp). Euroopan ihmisoikeustuomioistuinkin on todennut, että kokoontumisvapautteen puututtiin suhteettomalla tavalla, jos kokous hajotettiin yksinomaan etukäteisilmoituksen puuttumisen vuoksi tilanteessa, jossa välitön reagointi poliittiseen tapahtumaan mielenosoituksen muodossa saattoi olla perusteltua eivätkä osallistujat syyllistyneet mihinkään laittomuuksiin (Bukta and others -tapaus, 17.7.2007). Käsitykseni mukaan mielenosoituksen sallittavuutta arvioitaessa ei ylipäätään ole ratkaisevaa merkitystä sillä, onko ilmoittaminen hoidettu muodollisesti oikein. Tällä en missään nimessä halua väheksyä ilmoituksen merkitystä kokoontumislain tavoitteiden toteutumisessa.

Ilmoituksessa tulee kokoontumislain 8 §:n mukaan mainita muun muassa kokouksen järjestäjä, kokouksen tarkoitus, kokouspaikka tai kulkueen reitti, kokouksen alkamisaika ja arvioitu päättymisaika ja järjestäjän asettamat järjestyksenvalvojat. Kokouksen järjestäjän on lisäksi nimettävä ilmoituksessa yhteydenpitoa varten henkilö, jonka on oltava poliisin tavoitettavissa kokouksen järjestämistä koskevissa asioissa (*yhteyshenkilö*).

Kokoontumislain mukaan mielenosoituksen järjestäjän on huolehdittava järjestyksen ja turvallisuuden säilymisestä sekä lain noudattamisesta tilaisuudessa. Mielenosoituksen järjestäjä voi asettaa järjestyksenvalvoja ylläpitämään järjestystä ja turvallisuutta tilaisuudessa. Poliisin puolestaan tulee valvoa, että järjestäjä täyttää kokoontumislain mukaiset velvollisuutensa, sekä ryhtyä tarvittaessa toimenpiteisiin järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi mielenosoituksessa. Poliisi voi lain 20 §:n mukaan tarvittaessa antaa mielenosoituksen järjestämisestä ennakolta tai tilaisuuden aikana ohjeita ja määräyksiä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, terveyden, omaisuuden tai ympäristön vahingoittumisen estämiseksi taikka ympäristölle aiheutuvan haitan rajoittamiseksi, sivullisten oikeuksien turvaamiseksi sekä liikenteen sujuvuuden turvaamiseksi. Poliisi voi esimerkiksi edellyttää järjestäjiä asettamaan tilaisuuteen tarvittavan määrän järjestyksenvalvoja.

Tässä tapauksessa ilmoitus on tehty ajoissa. Siinä ei kuitenkaan ollut mitään selvitystä siitä, miten mielenosoituksen järjestyksenpito aiottiin hoitaa. Yhteyshenkilöä ei myöskään yhden, tuloksettomaksi jääneen yhteydenoton jälkeen enää tavoiteltu neuvottelua varten. Järjestäjäksi

ilmoitetusta DONGZHOU-koalitiosta ei myöskään ollut tietoa eli oli epäselvää, kuka järjestäjä tosiasiallisesti oli. Järjestyksenpidosta ja myös kulkueen reitistä neuvottelemisen olisi tässä tapauksessa ollut erityisen tärkeää, kun otetaan huomioon edellä kerrotut etukäteistiedot.

Kun neuvotteluyhteyden ei päästy edes itse mielenosoituksen pitopaikalla, jäi mielenosoituksen järjestyksenpidosta vastaaminen yksin poliisin vastuulle.

2.3.2.3

Mielenosoituksen liikkeelle lähtemisen estäminen

Kuten edellä on todettu, poliisi voi kokoontumislain 20 §:n mukaan tarvittaessa antaa mielenosoituksen aikanakin ohjeita ja määräyksiä mielenosoituksen järjestämisestä. Kokoontumislain esitöissä kuitenkin todetaan, että ulkona yleisellä paikalla järjestettävien yleisten kokousten pitopaikan – tässä tapauksessa mielenosoituskulkueen reitin – osalta poliisin määräysvalta määräytyy lain 10 §:n mukaan (HE 145/1998 vp s. 25 ja 32). Viimeksi mainitun lainkohdan mukaan jos mielenosoituksen järjestäminen ilmoitetussa paikassa vaarantaa ihmisten turvallisuutta, aiheuttaa huomattavaa haittaa ympäristölle tai vahinkoa omaisuudelle, häiritsee kohtuuttomasti sivullisia tai liikennettä taikka valtiovierailuun tai julkisyhteisön järjestämään kansainväliseen kokoukseen kuuluvaa tai suojelun tarpeeltaan niihin rinnastettavaa tilaisuutta, poliisi voi yhteyshenkilön kanssa neuvoteltuaan osoittaa mielenosoituksen siirrettäväksi toiseen, sen tarkoituksen kannalta sopivaan paikkaan. Poliisi voi lisäksi liikenteen sujuvuuden sitä vaatiessa ja yhteyshenkilön kanssa neuvoteltuaan määrätä kulkueen reittiä muutettavaksi ottaen kuitenkin huomioon, ettei reitin muutoksella vaaranneta kulkueen tarkoitusta.

Apulaispoliisipäällikkö Liukun määräys sallia mielenosoitus vain Kasman edustalla on ollut tällainen kokoontumislain 10 §:n mukainen määräys. Tätä päätöstä on perusteltu ensinnäkin sillä, että ennakkotietojen perusteella oli todennäköistä, että tapahtuman yhteydessä tapahtuisi rikoksia, kuten vahingontekoja sekä mahdollisesti väkivaltaa poliisia ja sivullisia kohtaan, ja että siitä aiheutuisi vähintäänkin vakavia järjestyshäiriöitä. Lisäksi tuotiin esiin ennakkoilmoituksen puutteellisuus ja se, ettei järjestäjiin saatu mitään neuvotteluyhteyttä, jolloin järjestyksenpitovastuu jäi yksin poliisille. Selvitysten mukaan tapahtumapaikalla voitiin havaita, että sinne oli kokoontunut satoja ihmisiä, joista useita kymmeniä naamioituneina ja joista joillain oli myös väkivallan käyttöön soveltuvia esineitä.

Kokoontumislain 10 §:ssä säädetyt perusteet, joilla poliisi voi määrätä mielenosoituksen pitopaikasta, ovat lopultakin varsin väljiä. Toisaalta niitä tulkitessa on pidettävä mielessä julkiselle vallalle ja erityisesti

poliisille asetettu velvollisuus turvata kokoontumisvapauden käyttämistä. Poliisin selvityksissään tälle päätökselle esittämät perusteet huomioon ottaen on tässä tapauksessa nähdäkseni arvioitava erityisesti, olisiko kulkueen liikkeelle lähtö vaarantanut ihmisten turvallisuutta ja olisiko siitä aiheutunut vahinkoa omaisuudelle.

Kulkueen reitin muuttaminen (tässä tapauksessa: määräys, että mielenosoitus voidaan pitää, mutta vain Kiasman edustalla) ei edellytä jo tapahtunutta vahinkoa tai välitöntä vaaratilannetta. Kokoon-tumislain 10 §:hän voi tulla sovellettavaksi jo heti ennakkoilmoituksen tekemisen jälkeen eli hyvinkin paljon ennen itse mielenosoitusta. Sen sijaan esimerkiksi vahinkojen todennäköisyyden tulee olla suuri; laisahan käytetään ilmaisua "aiheuttaa vahinkoa".

Puheena oleva säännös ei käsitykseni mukaan edellytä, että omaisuudelle aiheutuva vahinko olisi huomattava; laissa käytetty määre "huomattava" koskee nähdäkseni vain haittaa ympäristölle (ks. myös Pohjolainen–Majuri: Kokoon-tumisvapaus s. 150). Mielenosoitushan on kokoon-tumislain mukaan järjestettävä mm. sivullisten oikeuksia loukkaamatta. Tämä tarkoittaa myös sivullisten omistusoikeutta.

Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin todettu, että siirtämisperusteena eivät voi tulla kyseeseen vähäiset vahingot (em. teos s. 150). Yksittäistapauksessa ratkaistavaksi sitten jäisi, millaiset vahingot ovat hyväksyttäviä. Erittäin ongelmallinen ja kokoon-tumislaisissa ratkaisematon kysymys on, mihin mittaan sivulliset sitten olisivat velvollisia sietämään omaisuutensa vahingoittumista tai jopa tahallista vahingoittamista, jotta toiset henkilöt voivat osoittaa mieltään. Mitä suuremasta mielenosoituksesta on kysymys, sitä vaikeampaa ja joskus ilmeisen mahdotonta on esimerkiksi estää (tahattomia) vahinkoja tai tahallisia vahingontekoja taikka ainakaan saada kaikkia vahingontekijöitä vastaamaan teoistaan. Katsonkin, että edellä esitetty oikeuskirjallisuuden kannanotto antaa lopulta kovin vähän eväitä poliisille eri perusoikeuksien vaikeissa käytännön tasapainottamistilanteissa. Viitataan myös edellä siteerattuihin eduskunnan hallintovaliokunnan kannanottoihin (HaVL 29/1998 vp), joissa ei näytä hyväksyttävän vähäistäkään toisten omaisuuden vahingoittamista. Käsitykseni mukaan on selvää, ettei mielenosoitus voi oikeuttaa rikoksia.

On tietysti mahdotonta varmuudella sanoa, mitä olisi tapahtunut, jos kulkue olisi laskettu liikkeelle. Tässä tapauksessa on kuitenkin mielestäni ollut aiempien kokemusten (mm. EuroMayDay, makasiinien tapahtumat vappuaattona ja Katutaiteiden yö), kyseisestä mielenosoituksesta saatujen ennakkotietojen ja paikan päällä tehtyjen havaintojen nojalla voitu perustellusti lähteä siitä, että jos kulkue olisi päästetty liikkeelle, sen hallitseminen kuten mm. vahingontekojen estäminen ja niistä vastuullisten kiinnisaaminen olisi ollut erittäin vaikeaa, vaikka paikalla olikin paljon poliisimiehiä verrattuna mielen-

osoittajiin. Liikkuvan kulkueen hallitsemisessa olisi voitu joutua käyttämään voimakeinoja, mikä puolestaan olisi helposti johtanut henkilövahinkoihin tai muihin hallitsemattomiin seurauksiin. Ylipäätään pidän sinänsä perusteltuna lähtökohtana sitä, että poliisi valitsee toimintatavan, joka rajoittaa voimakeinoihin turvautumisen mahdollisimman vähäiseksi.

Erittäin merkittävänä pidän sitä, että käytettävissäni olevasta selvityksestä päätellen mielenosoituksen järjestäjät ovat mielestäni suhtautuneet vähintäänkin välinpitämättömästi siihen, säilyykö tapahtumassa järjestys ja tehdäänkö mielenosoituksen yhteydessä rikoksia. He eivät selvityksen mukaan ole mitenkään pyrkineet yhteistyöhön poliisin kanssa, vaikka heidän on käsitykseni mukaan täytynyt olla tietoisia poliisin halusta neuvotella ja myös siitä, miten mielenosoitusta on edellä kerrotusti etukäteen mainostettu.

Kysymys ei siis ole ollut tilanteesta, jossa jotkut (esimerkiksi ulkopuoliset) henkilöt syyllistyvät rikoksiin mielenosoituksen yhteydessä, vaikka järjestäjät ovat täysin moitteettomasti hoitaneet järjestyksenpitovelvollisuutensa. Jos näin olisi, ei pelkkä rikosten tekeminen mielenosoituksen yhteydessä saisi niin helposti johtaa mielenosoitusoikeuden rajoittamiseen kuin jos järjestäjät täysin laiminlyövät järjestyksenpitovelvollisuutensa. Muutoinhan esimerkiksi pieni joukko häiriköitä voisi halutessaan varsin helposti estää täysin rauhanomaisen mielenosoituksen.

Totean myös, että perustuslakivaliokunnan mukaan kokoontumislain 10 §:ää tulkittaessa on otettava huomioon, että kokouksen järjestäminen juuri määrätyssä paikassa voi olla kokoontumisen tarkoituksen oleellinen osa ja paikan siirtäminen voi merkittävästi heikentää kokoontujien ilmaisemien mielipiteiden tehoa ja painoarvoa (PeVM 13/1998 vp). Tämä näkökohta on yksi osa julkiselle vallalle kuuluvaa velvollisuutta turvata kokoontumisvapauden käyttämistä. Tässä tapauksessa mielenosoitus olisi sallittu pitää (rauhanomaisesti) hyvin keskeisellä paikalla Helsingissä. Minun nähdäkseni apulaispoliisipäällikkö Liukun päätös mielenosoituspaikasta ei ole oleellisesti vaikuttanut mielenosoituksen tarkoituksen toteutumiseen, joksi oli ilmoitettu Asem-kokouksen vastustaminen.

Käsitykseni mukaan tässä tapauksessa on etukäteistiedon ja paikan päällä tehtyjen havaintojen perusteella ollut siinä määrin konkreettinen vaara suuristakin omaisuusvahingoista ja muutoinkin arvaamattomista vaaratilanteista myös ihmisten henkilökohtaiselle koskemattomuudelle, että apulaispoliisipäällikkö Liukku ei ole ylittänyt harkintavaltaansa, kun hän päätti, että mielenosoitus voidaan pitää, mutta vain Kiasman edustalla.

2.3.2.4

Mielenosoituksen keskeyttäminen

Kokoontumislain 21 §:n mukaan päällystään kuuluvalla poliisimiehellä on oikeus keskeyttää mielenosoitus tai määrätä se päättymään, jos muut toimenpiteet eivät ole osoittautuneet riittäviksi ja jos kokouksen jatkamisesta aiheutuu välitöntä vaaraa ihmisten turvallisuudelle, omaisuudelle tai ympäristölle sekä silloin, kun yleistä kokousta järjestettäessä muutoin toimitaan olennaisesti lainvastaisesti.

Tapahtumapöytäkirjan mukaan alle kymmenen minuuttia sen jälkeen kun Liukun määräys mielenosoituksen pitopaikasta oli kuulutettu, usean kymmenen hengen joukko yritti murtautua poliisiketjun läpi. Selvityksen mukaan myös muun muassa pullojen heittäily oli jatkuvaa. Tämän vuoksi Liukku päätti keskeyttää mielenosoituksen.

Edellä kerrotusta käy käsitykseni mukaan varsin selvästi ilmi, että mielenosoituksen jatkamisesta oli välitöntä vaaraa ihmisten, niin poliisimiesten kuin muidenkin, turvallisuudelle mm. pullojen heittelyn johdosta. Useat poliisimiehet ovat kertoneet muun muassa kypäriinsä osuneista pulloista. Mielenosoituksen järjestäjät olivat käsitykseni mukaan myös olennaisesti laiminlyöneet kokoontumislain mukaisen velvollisuutensa osaltaan huolehtia siitä, että järjestys mielenosoituksessa säilyy. Tilanteessa on ollut mielestäni oikeudellisesti hyväksyttävät perusteet sille arviolle, että muut keinot (kuin mielenosoituksen keskeyttäminen) olivat osoittautuneet riittämättömiksi. Vaikka otetaan huomioon, että poliisin tulee tällaista päätöstä harkitessaan muistaa sille asetettu velvollisuus turvata kokoontumisvapauden käyttämistä ja vaikka tällaista päätöstä ei tule tehdä kevein perustein, en katso apulaispoliisipäällikkö Liukun tältäkin osin ylittäneen harkintavaltaansa. Kuten edellä on jo todettu, laki turvaa vain rauhanomaista kokoontumisvapauden käyttöä.

2.3.3

Alueen eristäminen ja väkijoukon hajottaminen Kiasman edustalla

Kun mielenosoituksen keskeyttämisspätös oli kuulutettu väkijoukolle, niin poliisi komisario Roimun kertoman mukaan klo 18.15 aikaan "käytännössä eristi alueen", jolloin yksittäistapauksia lukuun ottamatta alueelta ei päässyt poistumaan muuta kuin myöhemmin avattujen poistumisreittien kautta. Edelleen Roimu kertoo, että hieman myöhemmin (kuitenkin ennen klo 18.20) "kenttäjohtajan määräyksestä kuulutin mielenosoittajille, että Kiasman eteen kokoontunut väkijoukko on määrätty hajaantumaan." Tämän jälkeen kuulutuksia toistettiin ja kuulutusauton paikkaa vaihdettiin, koska Roimun mukaan "JOUHAMiehiltä tuli palautetta, että kuulutuksen kuuluvuutta voisi tehostaa." Poliisilaitoksen 3.11.2006 antamassa selvityksessä todetaan, että ha-

jaantumiskäsky annettiin klo 18.28; näin on merkitty myös tapahtumapöytäkirjaan.

Mellakkarikoksen tunnusmerkistön yksi osa on se, että henkilö jättää noudattamatta poliisin laillisessa järjestyksessä antaman hajaantumiskäskyn. Monet paikalla olleet ovat kertoneet, että eristäminen tapahtui niin yllättäen, etteivät he ehtineet poistua paikalta. Se, miten hajaantumiskäskyä on ylipäättäen ollut mahdollista poliisimiesketjuista johtuen noudattaa ja ovatko hajaantumiskäskyt kuuluneet riittävän selvästi, tulee mitä ilmeisimmin arvioitavaksi tapahtumia koskevassa rikosoikeudenkäynnissä. Tämän vuoksi en katso voivani ottaa näihin kysymyksiin kantaa muuta kuin seuraavin toteamuksin.

Saamieni selvitysten perusteella on todettava, että tapahtumien järjestys ei ole täysin riidaton. Poliisilla ja useilla kantelijoilla on poikkeavat käsitykset siitä, oliko ja milloin poliisiketjun läpi mahdollista päästä ja tapahtuiko tässä esimerkiksi vain henkilön iästä, vaatetuksesta tai ulkonäöstä johtuvaa epäasianmukaista valikointia, kun poliisinkin mukaan henkilöitä "yksittäistapauksissa" päästettiin rivistön läpi. Kysymys voi olla siitäkin, että ainakin ne kantelijat, jotka pitivät itseään ulkopuolisina sivustakatsojina, ovat tyytymättömiä siihen, etteivät he voineet heti päästä pois paikalta (eli tässä mielessä noudattaa hajaantumiskäskyä), kun taas poliisin kannalta hajaantumiskäsky tarkoitti hallittua poistumisreittien kautta kulkua, ei välitöntä paikalta poistumista. Käytettävissäni olevasta selvityksestä ei käy ilmi, mikä kuulutuksien sisältö tarkasti ottaen oli. Joka tapauksessa komisario Roimun ja eräiden muiden todistajina kuultujen poliisimiesten kertomasta käy ilmi, että ainakaan tilanteen alkuvaiheessa poliisin kuulutukset eivät kuuluneet parhaalla mahdollisella tavalla. Näin ovat kertoneet useat paikalla olleet kantelijatkin. Tilanteen rauhattomuuskin varmasti heikensi kuulutusten perillemenoaa.

Muutoin totean alueen eristämisestä ja eräistä siihen liittyvistä kysymyksistä seuraavaa.

Siihen saakka, kun kysymys on ollut mielenosoituksen pitopaikasta määräämisestä, poliisin toimivalta on perustunut kokoontumislain 10 §:ään (ks. HE 145/1998 vp s. 25 ja 39). Painotan sitä, että käsitykseni mukaan ennen mielenosoituksen keskeyttämistä poliisi ei voi puuttua yleisen kokouksen järjestämispaikkaan tai kulkuun muuta kuin kokoontumislainsäädetyillä perusteilla. Vasta mielenosoituksen keskeyttämisen jälkeen poliisi on käsitykseni mukaan voinut soveltaa mielenosoittajiin poliisilain 18 §:ää (ja 19 §:ää).

Poliisilain 18 §:n mukaan poliisimiehellä on oikeus eristää, sulkea tai tyhjentää yleisesti käytetty paikka tai alue taikka kieltää tai rajoittaa liikkumista, jos se on tarpeen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, tutkinnan turvaamiseksi taikka onnettomuuspaikalla

suoritettavien toimenpiteiden, toimenpiteen kohteena olevan henkilön yksityisyyden tai vaaraan joutuneen omaisuuden suojaamiseksi. Poliisilain 19 §:n mukaan poliisimiehellä on oikeus määrätä väkijoukko hajaantumaa tai siirtymään, jos kokoontuminen vaarantaa yleistä järjestystä ja turvallisuutta taikka on esteenä liikenteelle. Jollei hajaantumis- tai siirtymismääräystä noudateta, poliisimiehellä on oikeus hajottaa väkijoukko voimakeinoin sekä ottaa niskoitteleva henkilö kiinni.

Jo edellä mielenosoituksen pitopaikasta ja keskeyttämisestä tehtyjen päätösten perusteiden osalta todetun perusteella on sinänsä nähtävissä perusteita alueen eristämiseksi ja määräykselle väkijoukon hajaantumisesta. Poliisin valitsema toimintatapa kuitenkin herättää kysymyksen suhteellisuus- ja tarpeellisuusperiaatteesta.

Suhteellisuusperiaatteella tarkoitetaan sitä, että käytettyjen keinojen ja niiden aiheuttamien haittojen tulee olla järkevässä suhteessa tavoiteltuun päämäärään. Poliisilain 2 §:ssä todetaan, että toimenpiteiden on oltava perusteltuja suhteessa tehtävän tärkeyteen ja kiireellisyteen sekä tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin. Tarpeellisuusperiaate on samassa lainkohdassa ilmaistu siten, että poliisi ei saa puuttua kenenkään oikeuksiin enempää kuin poliisin tehtävän suorittamiseksi on tarpeen. Suhteellisuusperiaatteen yksi ilmentymä on myös poliisilain 5 §:n 2 momentti, jonka mukaan poliisilla on oikeus luopua toimenpiteestä, milloin sen loppuun saattaminen voisi johtaa kohtuuttomiin seurauksiin tavoiteltavaan tulokseen nähden.

Poliisin valitsema toimintatapa johti siihen, että eristyksen sisään jäi satoja ilmeisen rauhanomaisesti käyttäytyneitä ihmisiä, joista suuri osa oli tullut paikalle vain seuraamaan mielenosoitusta. Kysymys ei ole sinänsä ollut vapaudenriistosta rikoslain 25 luvun 1 §:n tarkoittamassa mielessä, vaan heidän liikkumisvapautensa rajoittamisesta poliisilain nojalla. Herää kuitenkin kysymys, oliko näin monen sivullisen oikeuksiin näinkin voimakkaasti ja pitkään puuttuva toimenpide välttämätön.

Käsitykseni mukaan jo tapahtuma-aikaan on täytynyt olla varsin selvää, että valtaosa eristyksen sisällä olevista ei ollut syyllistynyt mihinkään rikoksiin tai järjestyshäiriöihin. Tämän vuoksi heidän liikkumisvapautensa rajoittamisen olisi tullut olla mahdollisimman lyhytaikainen. Komisario Roimu kertoo, että tapahtumapöytäkirjan mukaan (ensimmäinen) poistumisreitti avattiin klo 18.42 – esitutkintapöytäkirjan johdannon mukaan tämä tapahtui vasta klo 19.17. Toinen poistumisväylä avattiin klo 20.19. Varsinkin toisen poistumisväylän avaaminen kesti näkemykseni mukaan huomattavan pitkään ja voi myös kysyä, miksei heti avattu useampaa reittiä. Saaduissa selvityksissä ei ole mielestäni esitetty vakuuttavia perusteluja ulospääsyn hitaudelle. Useissa kanteluissa on tuotu esiin pitkä odotusaika ja erityisesti se,

että odottelu oli vaarallista pullojen heittelyn takia. Tämä odottamisen pitkittymisestä johtunut vaarakin olisi puoltanut nopeampaa poistumisen järjestämistä? Silläkin uhalla, että yksittäisiä mellakkaepäiltyjä olisi päässyt poliisin seulan läpi. Käsitykseni mukaan poliisi olisi perustellusti voinut päätyä toiseenkin lopputulokseen punnitessaan vastakkain yhtäältä sivullisten liikkumisvapauden rajoittamista ja heille saartorenkassa odottamisesta aiheutuvaa vaaraa sekä niitä sinänsä tärkeitä tavoitteita, että rikoksiin syyllistyneet henkilöt saadaan kiinni ja estetään mellakoinnin jatkuminen.

Tilanne ei kuitenkaan ole missään nimessä ollut helppo. Käsitykseni mukaan edellä lausuttua pidemmälle menevä arvio poliisin menettelystä merkitsisi muidenkin kuin oikeudellisten kriteerien käyttöä – se edellyttäisi arviota ja kannanottoa vaihtoehtoisten keinojen tosiasiallisesta käyttökelpoisuudesta. Tähän kysymykseen minulla laillisuusvalvojana ei ole mahdollisuutta ottaa edellä lausuttua enemmän kantaa. Vaikka en katsokaan poliisin menetelleen lainvastaisesti, kiinnitän poliisilaitoksen huomiota edellä esittämiini näkökohtiin.

2.3.4

Tapahtumat muutoin Kiasman edustalla

Kanteluissa on arvosteltu sitä, että poispääsyn ehtona oli tarkastus. Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen selvityksen mukaan paikalta poistuvat ihmiset tarkastettiin poliisilain 22 §:n mukaisesti, jotta voitiin varmistua, ettei kyseisillä henkilöillä ole hallussaan esineitä tai aineita, joilla voidaan aiheuttaa vaaraa tilaisuuteen osallistuville. Mainitun säännöksen 3 momentin mukaan poliisimiehellä on oikeus oikeudenkäyntiin sekä erityistä suojelua edellyttävään yleiseen kokoukseen, yleisötilaisuuteen tai muuhun vastaavaan tapahtumaan osallistuvien turvallisuuden varmistamiseksi tarkastaa tällaiseen tilaisuuteen saapuva tai sen välittömässä läheisyydessä oleskeleva henkilö ja hänen mukanaan olevat tavarat sen varmistamiseksi, ettei hänellä ole hallussaan sellaisia esineitä tai aineita, joilla voidaan aiheuttaa vaaraa tilaisuuteen osallistuvien turvallisuudelle. Käsitykseni mukaan lainkohdan 1 momentin soveltaminen ei tullut kysymykseen, koska kysymys ei ole ollut tuossa lainkohdassa mainitusta vapautteen kohdistuvasta toimenpiteestä.

On mielestäni hyvin kyseenalaista, onko poliisilain 22 §:n 3 momentti sovellettavissa nyt kyseessä olevan kaltaisessa tilanteessa, kun yleinen kokous oli jo keskeytetty. Kyseisen säännöksen mukaisen tarkastuksenhan saa lainkohdan sanamuodon mukaan tehdä vain tapahtumaan osallistuvien (ei: osallistuneiden) turvallisuuden varmistamiseksi – eikä käsitykseni mukaan siis myöskään sen varmistamiseksi, että joku voisi viedä mukanaan esineen, jota hän myöhemmin jossain muualla aikoo käyttää. Nyt puheena olevan kaltaista tilannetta ei näytä otetun huomioon poliisilakia säädettäessä. Poliisin tulkinta poliisi-

silain 22 §:stä onkin mielestäni ongelmallisen laajentava. Tarkastuksilla on sinänsä ollut ymmärrettävä ja poliisin tehtävien kannalta hyväksyttävä tavoite. Tämä ei kuitenkaan ole sellaisenaan riittävää, vaan toimenpiteelle tulee löytyä toimivaltaperuste laista.

Turvallisuustarkastus merkitsee puuttumista perustuslaissa turvattuun henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Tähän perusoikeuteen ei perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan saa puuttua mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Tätä painotti myös perustuslakivaliokunta kyseistä säännöstä käsitellessään (PeVL 5/1999 vp). Totean, että tämäntyyppisiä tarkastusvaltuuksia koskevien säännösten tulee olla tarkkarajaisia. Tämä vaatimus korostuu, kun on kysymys henkilöistä, joita ei epäillä rikoksesta (kuten nyt oli asianlaita). Näiden tarkkarajaisiksi tarkoitettujen säännösten antama suoja vesittyy, jos niitä käytännössä tulkitaan laajentavasti.

Saatan vastaisen varalle poliisilaitoksen tietoon käsitykseni puheena olevasta, liian laajentavana pitämästäni laintulkinnasta. Selvyiden vuoksi totean, että en ota kantaa siihen, olisiko poliisilla syytä olla tällainen mahdollisuus eli tulisiko poliisilakia muuttaa.

Muutamissa kanteluissa arvosteltiin tarkastusten epäasiallisena pidettyä toimittamistapaa. Näiltä osin ei ole voitu selvittää yksittäisen tarkastuksen tekijän henkilöllisyyttä, joten tapauksia ei ole voitu enemmälti tutkia.

Muutamit kantelijat ovat arvostelleet myös sitä, että he eivät ole saaneet vastausta asiallisiin tiedusteluihinsa esimerkiksi poispääsemisestä tai että poliisimiehet ovat muutoin puhutelleet heitä epäasiallisesti. Näiden väitteiden tarkempi tutkiminen ei ole ollut mahdollista. Kyseisten JOUHA-miesten henkilöllisyyttä ei nimittäin voida kantelijoiden antamien tietojen perusteella selvittää. Pidän tätä vallinneet olosuhteet huomioon ottaen sinänsä ymmärrettävänä. Totean myös, että käsitykseni mukaan JOUHA-tilanne ei ole erityisen hedelmällinen keskustelu-ympäristö, eikä aina varmastikaan ole ollut mahdollista vastata kovin yksilöllisesti ja kattavasti kaikkiin poliisille esitettyihin kysymyksiin. Tämä ei tietenkään poista poliisin velvollisuutta vastata asiallisesti asiallisiin kysymyksiin. Jo poliisilain 2 §:n mukaan poliisin tulee toimia asiallisesti ja sovinnollisuutta edistäen sekä ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin pyrkiä ylläpitämään yleistä järjestystä ja turvallisuutta.

Sinänsä poliisin massiivinen esiintyminen JOUHA-varusteissa voidaan ymmärrettävästi kokea uhkaavaksi. Joskus näyttää syntyneen myös selviä väärinkäsityksiäkin, kuten esimerkiksi siinä, että poliisin on katsottu yrittäneen pelotella paikallaolijoita hakkaamalla pamppujaan katuun. Tässä on kuitenkin selvityksen mukaan ollut kysymys sii-

tä, että teleskooppipampun sulkeminen kuljetusasentoon on mahdollista vain lyömällä sitä kovaa alustaa (kuten kadun pintaa) vasten.

Mitä tulee tapahtumien videokuvaamiseen ja poispäästämisen yhteydessä tehtyyn henkilötietojen keräämiseen (ja kuvaamiseen), totean, että asian on tältä osin tutkinut tietosuojavaltuutettu. En tämän vuoksi arvioi poliisin menettelyä tältä osin tässä yhteydessä. Totean kuitenkin kantelijoille lyhyesti tiedoksi seuraavaa.

Yleisen videokuvauksen osalta poliisi on ilmoittanut tietosuojavaltuutetulle suorittaneensa tilapäistä teknistä yleisvalvontaa, joka ei lähtökohtaisesti kohdistunut tiettyihin henkilöihin vaan alueeseen.

Paikalta poistuneiden henkilötietojen keräämisen ja kuvaamisen poliisi on ilmoittanut perustuneen poliisi- ja esitutkintalakiin. Poliisin mukaan esitutkinnan kannalta tarpeettomat tiedot hävitetään esitutkinnan aikana, sen päättyessä tai viimeistään siinä vaiheessa, kun rikosasioiden käsittely on päättynyt lainvoimaiseen tuomioon, jolloin voidaan olla varmoja siitä, että syyttäjät ei pyydä poliisilta esimerkiksi lisätutkintaa. Jokaisella on mahdollisuus tarkastaa omat tietonsa poliisin henkilörekistereistä käymällä jossain poliisin yksikössä ja todistamalla henkilöllisyytensä. Tätä tarkastusoikeutta on tiettyjen rekisterien osalta rajoitettu (esimerkiksi epäiltyjen rekisteri). Tältä osin tietosuojavaltuutettu voi pyynnöstä tarkastaa rekisteröityä koskevien tietojen lainmukaisuuden.

2.3.5

Mannerheimintien tyhjentäminen ja siihen liittyvät tapahtumat

Selvityksen mukaan poliisin toiminta Mannerheimintiellä on ollut kaksivaiheista.

Ensin väkijoukko siirrettiin poliisilain 18 §:n nojalla Mannerheimintien ja Simonkadun–Kaivokadun risteykseen ja estettiin väkijoukkoa palaamasta Kiasmalle. Näin tehtiin poliisilaitoksen selvityksen mukaan, koska Kiasman ympäristössä olleet sadat ihmiset haittasivat liikennettä ja he olivat myös itse vaarassa ajoneuvoliikenteen ja mielenosoitukseen osallistuvien henkilöiden heittelemien esineiden vuoksi. Poliisirintaman taakse jääneestä väkijoukosta myös heiteltiin poliisia pulloilla.

Katson käytettävissäni olevan selvityksen perusteella, että poliisi ei ole ylittänyt harkintavaltaansa tämän toimenpiteen osalta.

Myöhemmin kun tilanne Kiasmalla oli rauhoittunut, poliisi keskittyi Mannerheimintiellä olleen, komisario Roimun mukaan pääosin päihtyneen ja uhkaavasti käyttäytyneen parisataapäisen joukon hallintaan. Kiasmalta saatiin JOUHA-joukkoja avuksi ja ihmismassa siirtyi poliisirintaman edellä Mannerheimintietä etelään. Samaan aikaan poliisi lä-

hetti Roimun mukaan paikalle JOUHA-joukkoja Aleksanterinkadun ja Kaivokäytävän kautta. Roimun mukaan tarkoitus oli ottaa kiinni niitä henkilöitä, joiden epäiltiin syyllistyneen rikoksiin.

Poliisilaitoksen selvityksessä on todettu, että kysymys ei tässä vaiheessa ole ollut eristämisestä. Näin ei varmaan olekaan muodollisesti ollut asianlaita, mutta tosiasiasa ihmiset ovat jääneet kolmelta suunnalta tulleiden poliisirivistöjen väliin. Paikalla olleet poliisimiehetkin ovat puhuneet mm. eristämisestä, sumputtamisesta ja saartorenkasta.

Käytettävissä olevan selvityksen perusteella poliisinkin tiedossa on ollut, että poliisirivistöjen väliin Kaivopihalle jäi paljon myös tapahtumiin osallistumattomia henkilöitä. Ainakin esitutkinnan ja syyteharkinnan valossa näyttää siltä, että poliisin toiminta ei enää tässä vaiheessa tuottanut kovinkaan merkittävää tulosta. Mellakasta epäiltynä otettiin poliisin selvityksen mukaan tässä vaiheessa kiinni 21 henkilöä. Heistä asia siirtyi syyteharkintaan vain kahdeksan osalta eikä kenenkään osalta epäiltynä mellakkana. Näistä henkilöistä kuusi on saanut syytteen niskoittelusta poliisia vastaan (poistumiskäskeyjen noudattamatta jättäminen) ja kaksi henkilöä tämän lisäksi haitanteosta virkamiehelle. Ei ole poikkeuksellista tai sinänsä osoitus lainvastaisuudesta, jos kiinniotettua ei syytetäkään tai jos rikosnimike muuttuu. Pidän kuitenkin tätä suhdelukua mellakasta kiinniotettujen ja edes syyteharkintaan siirrettyjen osalta huomiota herättävänä ? myös kun sitä vertaa aiemmin illalla kiinniotettuihin ja siihen, mihin esitutkinta on heidän osaltaan sittemmin johtanut. Syytteeseen joutuneiden osuus kiinniotetuista on aiempien tapahtumien osalta aivan eri luokkaa.

Komisario Roimu totesi määränneensä JOUHA-toiminnan loppumaan klo 22.23, jolloin "paikalle oli kertynyt niin runsaasti sivullisia, päihtyneitä lauantai-illan viettäjiä, ettei poliisi enää kyennyt yksilöimään ja siten kiinni ottamaan mahdollisia rikokseen syyllistyneitä henkilöitä". Edellä toteamani perusteella herää kysymys, olisiko tämä johtopäätös tullut tehdä jo aikaisemmin. Viitataan myös jäljempänä kohdassa 2.3.6.1.4 yksittäisiä kiinniottoja selvittäessä esiin tulleisiin seikkoihin.

Tältä osin on muutoinkin toistettava edellä kohdassa 2.3.3 suhteellisuusperiaatteesta lausuttu. Selvityksistä ei käy ilmi, oliko ja miten arvioitu se, oliko JOUHA-toiminnan jatkamisella lopulta mahdollista saada juuri kiinni mellakkaan tai muutoin väkivaltaan poliisia kohtaan syyllistyneitä henkilöitä ja oliko mitä ilmeisimmin valtaosin sivullisista koostuvan varsin suuren ihmisjoukon liikkumisvapautteen puuttuminen ja tosiasiallinen saartaminen odotettavissa olleeseen tulokseen nähdessä puolustettavissa ja miten mahdollisesti arvioitiin muiden, lievempien keinojen käyttökelpoisuutta.

Tässäkään kohtaa en kuitenkaan katso käytettävissäni olevan selvityksen perusteella voivani ottaa enemmälti kantaa poliisin eri toimintavaihtoehtojen tosiasialliseen käyttökelpoisuuteen. Vaikka en pidäkään poliisin toimintaa lainvastaisena, kiinnitän poliisilaitoksen huomiota edellä esittämiini näkökohtiin.

2.3.6 Kiinniotot

2.3.6.1 Perusteet

2.3.6.1.1 Yleistä

Käyn seuraavassa ensin pääpiirteissään läpi yksittäisiä kanteluja tutkittaessa havaitsemiani seikkoja. Yksityiskohtaisemmin ratkaisujeni perustelut käyvät ilmi itse päätöksistä.

Kuten olen edellä kohdassa 2.1 todennut, virallinen syyttäjä on nostanut useita kantelijoita vastaan syytteen. Vaikka useimpien kohdalla epäillyn rikoksen nimike on muuttunut (lievemmäksi), niin käsitykseni mukaan on syytä olettaa, että syytteen saaneiden kantelijoiden kiinniottojensa arvostelun perusteeksi esittämät seikat tulevat arvioitavaksi tuon rikosasian oikeudenkäynnissä. Tämän vuoksi en ole katsonut voivani ainakaan tässä vaiheessa ryhtyä tutkimaan syytteen saaneiden osalta kiinniottojen perusteita tarkemmin, koska sitä voitaisiin pitää epäasianmukaisena puuttumisena riippumattoman tuomiovallan käyttöön.

2.3.6.1.2 Kiinniottoille esitetyt perusteet eivät olleet riittäviä (dnrot 2888 ja 2890/4/06)

Ensinnäkin kaksi henkilöä arvosteli sitä, että heidät otettiin 21 tunniksi putkaan vain "julkijuopottelun" takia. Kanteluja selvitettyä kävi ilmi, että poliisipartio oli tiedustellut ylikonstaapeli A:lta toimintaohjeita kantelijoiden suhteen. A kertoi saaneensa partiolta tiedon, että kantelijat olivat nauttineet alkoholia ja olleet osallistumassa Smash Asem -mielenosoitukseen. A oli klo 17.30:n aikaan määrännyt, että kantelijat otetaan kiinni poliisilain 20 §:n perusteella. Mielenosoituksen oli määrä alkaa klo 17.45.

Poliisilain 20 §:

Poliisimiehellä on oikeus poistaa paikalta henkilö, jos hänen uhkauksistaan tai muusta käyttäytymisestään voidaan päätellä, että hän todennäköisesti syyllistyy henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen.

Henkilö saadaan poistaa paikalta myös, jos hän käyttäytymisellään aiheuttaa taikka hänen uhkaustensa tai muun käyttäytymisensä ja aiemman käyttäytymisensä perusteella vastaavassa tilanteessa on todennäköistä, että hän aiheuttaa huomattavaa häiriötä tai välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle.

Jos paikalta poistaminen on ilmeisesti riittämätön toimenpide eikä häiriötä tai vaa-

raa voida muutoin poistaa, henkilö voidaan ottaa kiinni. Kiinni otettu voidaan pitää säilössä niin kauan kuin on todennäköistä, että hän syyllistyy 1 momentissa tarkoitettuun rikokseen tai aiheuttaa häiriötä tai vaaraa, kuitenkin enintään 24 tuntia kiinniottamisesta.

Poliisin saamien ennakkotietojen mukaan oli ollut sinänsä perusteita epäillä, että Smash Asem -mielensoiutus voisi aiheuttaa huomattavaa häiriötä sekä myös välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle, minkä lisäksi esimerkiksi vahingontekoja voitaisiin tehdä. Kiinniotto poliisilain 20 §:n perusteella kuitenkin edellyttää yksittäistapauksellista, nimenomaan kyseisen henkilön käyttäytymiseen perustuvaa arviota. Kantelijoiden kiinniotto olisi siis edellyttänyt, että juuri heidän olisi voitu arvioida todennäköisesti syyllistyvän tällaiseen käyttäytymiseen. Tällaiseen johtopäätökseen ei näissä tapauksissa ole esitetty kestäviä perusteita. Tätä mieltä on ollut myös sisäasiainministeriön poliisiosasto. Ylikonstaapeli A ei ollut väittänyt, että hänellä olisi ollut tietoa kantelijoiden mahdollisen humalatilan asteesta, uhkailuista tai että nämä olisivat ylipäätään käyttäytyneet jotenkin häiritsevästi. Perusteeksi hän kertoi vain sen, että kantelijat olivat nauttineet alkoholia ja että nämä olivat olleet osallistumassa mielensoiutukseen. Totesin myös, että kiinniotot tapahtuivat aikaan, jolloin tilanne tapahtumapaikalla oli saamani selvityksen mukaan ainakin yleisesti ottaen rauhallinen.

A vetosi myös siihen, että kenttäjohtaja oli tehnyt "yleisen linjauksen matalasta puuttumiskynnyksestä ottamalla henkilöitä kiinni". Poliisin ohjeistus ei tietenkään voi alentaa laissa määrättyjä kiinniottokynnyksiä. Lisäksi poliisilaitoksen antamassa selvityksessä tällainen linjaus kiistettiin ja todettiin, että sinänsä yleisenä ohjeena oli, että järjestyshäiriöihin puututaan matalalla kynnyksellä. Poliisilaitoksen selvityksessä todettiin, että puuttuminen voi tapahtua myös neuvoin, kehoituksin ja käskyin eikä alhainen puuttumiskynnys siis tarkoita samaa kuin alhainen kiinniottokynnys.

Annoin ylikonstaapeli A:lle huomautuksen hänen lainvastaisesta menettelystään.

Erikseen tuli vielä arvioitavaksi se, miksi kantelijat vapautuivat vasta klo 15:n jälkeen seuraavana päivänä. Kun heidät oli otettu kiinni poliisilain nojalla (eikä rikoksista epäiltyinä), heidät olisi tullut vapauttaa heti, kun ei enää ollut todennäköistä, että he syyllistyisivät poliisilain 20 §:ssä tarkoitettuun rikokseen taikka häiriön tai vaaran aiheuttamiseen. Vaikka alkuperäiset kiinniotot vastoin edellä esitettyä katsottaisiin perustelluiksi, ei vapaudenmenetyksien jatkumista aamua pidemmälle voida perustella millään oikeudellisesti kestäväällä tavalla.

Selvityksen mukaan kysymys oli siitä, että väärinkäsitysten tai tiedonkulun katkosten vuoksi näitä kantelijoita käsiteltiin kuin he olisivat ol-

leet rikoksesta epäiltyjä eli heidän vapauttamisensa luultiin tapahtuvan vasta kuulustelun jälkeen. Kantelijat olivat kuitenkin niitä harvoja, jotka oli mielenosoituksen yhteydessä otettu kiinni poliisilain nojalla, eikä rikoksesta epäiltynä. Kun poliisilain 20 §:ssä säädetty 24 tunnin enimmäisaikaraja alkoi lähestyä, säilytysuojan henkilökunta tiedusteli tutkijoilta, milloin kantelijat kuulustellaan. Tällöin kävi ilmi, etteivät nämä olekaan tutkinnan listoilla ja kantelijat vapautettiin.

Tästä vapaudenmenetyksen perusteettomasta jatkumisesta vastuussa olevaa virkamiestä ei selvityksen perusteella ollut osoitettavissa. Joka tapauksessa Helsingin kihlakunnan poliisilaitos vastaa näiden vapaudenmenetysten perusteettomista jatkumisista. Tämän vuoksi annoin poliisilaitokselle huomautuksen.

2.3.6.1.3

Kiinniottojen konkreettisia perusteita ei voitu selvittää (dnrot 2905 ja 3417/4/06)

Kahdessa tapauksessa Kiasman edustalta kiinnioton toimittaneet poliisimiehet ovat kertoneet, että he olivat saaneet kehotuksen ottaa kiinni tietty henkilö. He olivat totelleet kehotusta ja vieneet kiinniotetun kuljetusta varten linja-autoon. Siellä heidät oli merkitty kiinniottajiksi, mutta kiinniottoon kehoittaneen poliisimiehen henkilöllisyyttä ei ollut kirjattu. Linja-autossa kiinniottoperusteeksi oli merkitty "PKL" (tarkoitetaan pakkokeinolakia) ja "ei poistunut käskystä, mellakka"; toisen osalta myös "niskoittelu poliisia vastaan".

Kiinniottajien mukaan he eivät olleet tunteneet heille kehotuksen antanutta poliisimiestä todeten muun muassa, että "meitä oli paikalla paljon poliiseja ja suuri osa muualta maasta tulleita." Kiinniottajilla ei siis ollut omakohtaisia havaintoja kyseisten mellakasta epäiltyinä kiinniotettujen käyttäytymisestä; he vain olivat toteuttaneet kiinnioton. Kiinniottopäätöksen tosiasiallisesti tehnyt poliisimies on jäänyt tuntemattomaksi.

Näiden kiinniotettujen osalta esitutkinta oli lopetettu saattamatta asiaa syyteharkintaan.

Käsitykseni mukaan kiinniottajat ovat voineet luottaa kyseisen kaltaisessa tilanteessa siihen, että heille kehotuksen antaneella poliisimiehellä oli asianmukaiset perusteet kiinniottokäskyn antamiseen. Joukkojenhallintatilanteessa käskyjä on useimmiten toteltava hyvinkin armeijanomaisesti.

Kiinniottoperusteesta totesin, että mellakkarikoksen tunnusmerkistö edellyttää sekä hajaantumiskäskyn noudattamista jättämisestä että myös osallistumisesta teoilla väkijoukon toimintaan. Pelkästään se, että puheena olevat henkilöt olivat klo 20.04 ja 20.25 aikaan vielä paikalla Kiasman edustalla, ei käsitykseni mukaan ole syy epäillä heitä mella-

kasta. Käytettävissäni olevan selvityksen mukaan kaikki poistumaan halukkaat eivät vielä tuolloin olleet päässeet poistumaan paikalta. Vasta klo 20.19 oli avattu toinen poistumistie, koska yksi poistumisreitti ei poliisin selvityksen mukaan tahtonut "vetää" riittävästi. Kukaan poliisimies ei ole kertonut kiinniotettujen käyttäytyneen tavalla, joka voisi perustaa epäilyn syyllistymisestä edes rikoslain tarkoittamaan niskoitteluun poliisimiestä vastaan.

Kiinniottopäätöksen tosiasiallisesti tehnyt poliisimies on jäänyt tuntemattomaksi eikä ole voinut kertoa ratkaisunsa perusteista. Kun näiden kiinniotettujen käyttäytymisestä ei ole esitetty muuta kuin edellä kerrottu selvitys, poliisi ei ollut pystynyt osoittamaan laillisia edellytyksiä näille kiinniotolle.

Käytettävissäni olevan selvityksen perusteella ei ollut osoitettavissa kenenkään yksittäisen poliisimiehen menetelleen moitittavasti näissä tapauksissa. Joka tapauksessa ainakaan toimenpiteen kirjaaminen ja tiedonkulku eivät ole toimineet asianmukaisesti, kun tosiasiallisesti päätöksentekijää ja tätä kautta kiinnioton konkreettisia perusteita ei ole voitu selvittää. Kiinnitinkin vastaisen varalle Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen vakavaa huomiota tapahtuneeseen. On kestävämpää, jos kiinniottopäätöksen tekijä ja päätöksen perusteet jäävät selvittämättä.

2.3.6.1.4

Kiinniottojen perusteet kyseenalaisia (dnrot 2940, 3070 ja 3832/4/06)

Kolmen kantelijan osalta heräsi kysymys siitä, oliko näiden kantelijoiden Kaivopihalta klo 22.15:n ja 22.30:n välisenä aikana tehdyille kiinniottoille esitettävissä lainmukaiset perusteet. Kaksi henkilöistä oli otettu kiinni epäiltynä mellakasta ja yksi poliisilain 20 §:n nojalla. Viimeksi mainittukin oli sittemmin kirjattu mellakkarikoksesta epäillyksi. Kaikkien osalta esitutkinta oli lopetettu saattamatta asiaa syyteharkintaan.

Kyseiset henkilöt oli otettu kiinni Kaivopihalta, jonne paikalla olleiden poliisimiesten kertomusten mukaan oli tosiasiallisesti saarrettu suurrehko väkijoukko. Poliisi otti tuossa tilanteessa rikoksesta epäiltyjä kiinni. Sinänsä paikalla olijoilla lienee jossain vaiheessa ollut mahdollisuus poistua paikalta; ainakin kun poliisi antoi poistumiskäskyjä ennen kuin poliisirivistö lähti etenemään Mannerheimintietä etelään Simonkadun–Kaivokadun risteyksestä. Käytettävissäni olevan selvityksen valossa on epäselvää, miten poistuminen tämän jälkeen oli mahdollista ilman poliisin "saartorenkaseen" joutumista. Joka tapauksessa kaikkia sen sisään jääneitä henkilöitä ei otettu kiinni. Heräsi kysymys, miksi juuri nämä henkilöt valikoituivat kiinniotetuiksi. Kiinniottajat eivät ole kertoneet havainneensa, että nämä kiinniotetut olisivat syyllistyneet rikokseen tai jotenkin osallistuneet väkijoukon toimintaan.

taikka ylipäätään olleet mitenkään häiriöksi. Ratkaisevaa näyttää selvityksen mukaan olleen ensinnäkin se, että henkilöt olivat (edelleen) olleet paikalla.

Tältä osin totesin, että mellakkarikoksen tunnusmerkistö edellyttää sekä hajaantumiskäskyn noudattamista jättämisestä että myös osallistumista teoilla väkijoukon toimintaan. Pelkkä paikalle jääminen ei siis ole syy epäillä henkilöä mellakasta. Poistumiskäskyn noudattamista jättämisestä ei käsitykseni mukaan voi tulkita puheena olevan säännöksen tarkoittamaksi "osallistumiseksi teoilla väkijoukon toimintaan".

Kahdessa tapauksessa poliisimiesten kertoma kasvojen peittäminen (hupparin hupulla tai kaulaliinalla) ei käsitykseni mukaan myöskään ole ollut osallistumista teoilla väkijoukon toimintaan. Sinänsä se on voinut herättää epäilyksen siitä, että henkilö yrittää estää tunnistamista, jotta häntä ei voitaisi yhdistää johonkin aiempaan tekoon. Yhteys mellakkarikosepäilyyn on kuitenkin hyvin välillinen ja heikko, kun mitään tietoa aiemmasta käyttäytymisestä ei selvityksen mukaan ole ollut. Laittomana naamioitumisena tätä ei näytä pidetyn.

Esitutinnan alkuvaiheessa rikosepäilylle ei sinänsä edellytetä erityisen vahvoja perusteita ("syytä epäillä"). Esimerkiksi mellakkarikosepäily edellyttää käsitykseni mukaan kuitenkin jotain konkreettista havaintoa juuri kyseisen henkilön osallistumisesta teoilla rikoslain 17 luvun 2 §:ssä tarkoitetun väkijoukon toimintaan. Tällaisia seikkoja ei näissä tapauksissa ollut esitetty. Käytettävissäni olevasta selvityksestä ei mielestäni käynytkään ilmi riittäviä perusteita sille, että kyseisiä henkilöitä olisi ollut syytä epäillä mellakasta tai että poliisilain 20 §:n nojalla kiinniotetun olisi voitu katsoa todennäköisesti aikovan tehdä tuossa säännöksessä mainittuja rikoksia tai aiheuttavan huomattavaa häiriötä tai välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle. Sen sijaan epäilyä poliisin poistumiskäskyjen noudattamista jättämisestä (eli niskoittelusta poliisia vastaan) voitiin tapahtumahetken tietojen perusteella ainakin jossain määrin puolustaa.

Pidin kyseenalaisena, voitiinko näiden kolmen henkilön kiinnioton perusteiksi esitettyjä seikkoja pitää riittävinä perusteina heidän henkilökohtaiseen vapauteensa puuttumiselle ainakaan näin pitkäksi aikaa, eikä kaikissa tapauksissa tullut ilmi täysin vakuuttavia perusteluja sille, miksi juuri nämä henkilöt olivat valikoituneet kiinniotetuiksi. Vaikka kukin poliisimies joutuu itse omien havaintojensa ja harkintansa perusteella tekemään päätöksen mahdollisesta kiinniotosta, niin nyt puheena olevassa tilanteessa kentällä toimineiden poliisimiesten harkintaa ovat paljolti ohjanneet kenttäjohtolta tulleet ohjeet ja määräykset. Tähän jäljempänä kohdassa 2.3.6.1.5 enemmän käsiteltyyn kysymykseen ja lain jättämään harkintavaltaan nähden en katsonut tapausten antavan aihetta muuhun kuin että kiinnitin kiinniotot toimittaneiden poliisimiesten huomiota edellä esittämiini näkökohtiin.

2.3.6.1.5

Johtosuhteista ja harkintavallasta kiinniottamisista päätettäessä

Poliisilaitoksen selvityksen mukaan jokainen poliisimies teki kiinniottopäätöksen itsenäisesti havaittuaan henkilön syyllistyvän johonkin rikokseen tai häiriökäyttäytymiseen. Sen jälkeen kun kiinniotosta ilmoitettiin (säilytysuojassa tai poliisivankilassa) pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle, vastuu kiinnioton perusteltavuudesta siirtyi hänelle. Käytännössä vapaudenmenetyksistä päätti keskitetysti tutkinnan yleisjohtaja rikosylikomisario Kari Tolvanen sen jälkeen, kun hänet oli määrätty tutkinnan yleisjohtajaksi ja kun hän oli saanut tilanteesta riittävät tiedot.

Käytännössä tilanne ei kuitenkaan ole ollut näin yksinkertainen ja selväpiirteinen.

Yleistä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen asemasta

Pakkokeinolain 1 luvun 1 §:ssä säädetään jokamiehen kiinniotto-oikeudesta. Sen mukaan jokainen (siis myös poliisimies) saa ottaa kiinni verekseltä tai pakenemasta tavatun rikoksentehtäjän, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta. Syyllisyyden on oltava ilmeinen ja vaatimuksena on myös, ettei henkilöerehdyksen vaaraa ole (Helminen ym.: Esitutkinta ja pakkokeinot s. 515)

Pakkokeinolain 1 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan poliisimies saa ottaa kiinni rikoksesta epäillyn, joka on määrätty pidätettäväksi tai vangittavaksi. Lainkohdan 2 momentin mukaan jos pidättämiseen on edellytykset, poliisimies saa ottaa rikoksesta epäillyn kiinni ilman pidättämismääräystäkin, jos pidättämisen toimeenpano voi muuten vaarantua. Poliisimiehen on ilmoitettava kiinniottamisesta viipymättä pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle. Tämän on 24 tunnin kuluessa kiinniottamisesta päätettävä, onko kiinni otettu päästettävä vapaaksi vai pidätettävä.

Se, kumman säännöksen nojalla kentällä toimineet poliisimiehet ovat tässä tapauksessa toimineet, ei nähdäkseni ole keskeistä. Sen sijaan on tärkeää huomata, että pakkokeinolaissa ei säädetä siitä, millä edellytyksillä kiinniottoa seuraava vapaudenmenetys voi jatkua 24 tuntiin asti. Nimenomaisesti on säädetty vain, että tuon aikarajan ylittäminen vaatii pidättämispäätöksen. Mitä seikkoja siis tuli harkita sen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen, jolle kiinniotosta ilmoitettiin – tai myöhemmin rikosylikomisario Tolvasen, joka kertoo vastuun siirtyneen hänelle sen jälkeen kun hänet määrättiin tutkinnan yleisjohtajaksi?

Kun on käynyt ilmi, että tästä kysymyksestä vallitsee ainakin jonkinasteinen epäselvyys, katson olevan aihetta käsitellä sitä perusteellisesti.

Kiinniottosäännöksiä tulkittaessa on otettava huomioon esitutkintaki. Sen 21 §:n mukaan epäilty, jota ei ole pidätetty tai vangittu, on velvollinen olemaan läsnä esitutkinnassa kerrallaan enintään 12 tuntia ja, milloin pidättämiseen on pakkokeinolain 1 luvun 3 §:n mukaiset edellytykset, enintään 24 tuntia. Toimenpiteistä, joihin saadaan ryhtyä epäillyn poistumisen estämiseksi, säädetään pakkokeinolain 6 luvun 1 §:ssä. Tämän säännöksen mukaan epäillyllä on velvollisuus olla esitutkinnassa ja hänen poistumisensa voidaan estää pitämällä häntä lukitus-tilassa. Tällöin kysymys on pakkokeinosta nimeltä "poistumisen estäminen".

Esitutkintalakia koskevassa hallituksen esityksessä todetaan seuraavaa.

"Myös sellainen rikoksesta epäilty, jota ei ole vielä pidätetty tai vangittu, voidaan ottaa kiinni pakkokeinolakiehdotuksen 1 luvun 1 tai 2 §:n...perusteella. Tällöin hän joutuu olemaan vapautta vailla siksi, että hän on velvollinen olemaan läsnä esitutkinnassa [alleiviivaus tässä].

Jos joku on otettu kiinni pakkokeinolakiehdotuksen jokamiehen kiinniotto-oikeutta koskevan 1 luvun 1 §:n 1 momentin nojalla..., hän on velvollinen olemaan saapuvilla esitutkinnassa enintään 12 tuntia, jos pidättämiseen ei ole edellytyksiä ja enintään 24 tuntia, jos siihen on edellytykset. Poliisimies saa ottaa epäillyn kiinni pakkokeinolakiehdotuksen 1 luvun 2 §:n 2 momentin nojalla, jos pidättämiseen on edellytykset. Kiinni otettu on tällöin pidätettävä eli julistettava pidätetyksi viimeistään 24 tunnin kuluttua kiinniottamisesta eli juuri sen ajan kuluttua, minkä hän on velvollinen olemaan saapuvilla esitutkinnassa.

Se, onko pidättämiseen edellytykset, selviää usein vasta esitutkinnassa. Kuitenkin 12 tunnin kuluessa epäillyn saapumisesta esitutkintaan tai kiinniottamisesta on selvitettävä, että on edellytykset ainakin pakkokeinolakiehdotuksen 1 luvun 3 §:n 2 momentissa tarkoitettuun niin sanottuun kvalifioituun pidättämiseen. Muussa tapauksessa epäilty on päästettävä vapaaksi viimeistään mainitun 12 tunnin ajan päättyessä" (HE 14/1985 vp s. 26.)

Kvalifioitua pidättämistä koskeva säännösehdotus (pakkokeinolain 1 luvun 3 §:n 2 momentiksi) kuului seuraavasti:
Jos rikoksesta epäillyn säilöön ottaminen on rikostutkinnallisista syistä erittäin tärkeää, hänet saadaan pidättää, vaikka ei ole vielä täysin selvitetty, onko pidättämiseen 1 momentin mukaan edellytykset. (Viitatussa 1 momentissa säädettiin pidättämisen "normaaliedellytyksistä" kuten nykyisessäkin laissa.)

Tältä osin ehdotuksen perusteluissa todettiin mm., että "kun rikoksesta epäilty on velvollinen olemaan saapuvilla esitutkinnassa enintään 12 tuntia, jos pidättämiseen ei ole edellytyksiä, vähintään kvalifioitun

pidättämisen edellytykset on selvitettävä tuon ajan kuluessa" (em. HE s. 50).

Eduskunta piti tätä kvalifioitua pidättämistä koskevaa säännöstä kuitenkin liian väljänä ja oikeusturvaa heikentävänä (PeVL 4/1986 vp ja LaVM 9/1986 vp s. 9), minkä vuoksi se jätettiin pois pakkokeinolaista. Tämän muutoksen mahdollisista vaikutuksista edellä siteerattuihin hallituksen esityksen lausumiin ei otettu kantaa ja esitutkintalain 21 § säädettiin täysin esityksen mukaisena. Näin tehtiin, vaikka esitutkintalain 21 §:ssä viitataan pakkokeinolain 1 luvun 3 §:ään.

Myöhemmin kuitenkin säädettiin kvalifioitua pidättämistä osin vastaava säännös eli nykyinen pakkokeinolain 1 luvun 3 §:n 2 momentti eli pidättäminen "syytä epäillä" -perusteella. Se on kvalifioitua pidättämistä koskenutta hylättyä esitystä selvästi tiukempi ja osin toisenluonteenkin, eikä sen esitöissä oteta kantaa sen suhteeseen esitutkintalain 21 §:ään. Näistä seikoista huolimatta katson lainsäätäjän tarkoitusta parhaiten toteuttavan ja myös perusoikeuksien toteutumisen kannalta perustelluimman tulkinnan olevan seuraava.

Henkilö voidaan ottaa kiinni 12 tunniksi, jos hän on rikoksesta epäilty. Jos epäillyn kiinniotto jatkuu yli 12 tunnin, on pidättämisen edellytysten oltava käsillä. Varsinainen pidättämispäätös on tehtävä 24 tunnin kuluessa kiinniotosta. Enimmäisaikoja ei tietystikään tule tulkita ohjelmääräajoiksi ja kiinniotossa on alusta pitäen otettava huomioon pakkokeinolain 7 luvun 1a §:ssä säädetty suhteellisuusperiaate. Asian selvittely ja harkinta on tehtävä korostetun viipymättä, koska on kysymys perusoikeutena turvatus henkilökohtaisen vapauden riistämisestä.

Tämä vaihtoehto on käsittääkseni kiinniotetun oikeusturvan kannalta perusteltu eikä se kuitenkaan asettane kohtuuttomia vaatimuksia poliisille. Voidaan kyllä toisaalta ajatella, että lyhyt määräaika johtaisi useammin (ja helpommin) pidättämiseen.

Se, onko oikeuskirjallisuudessa pakkokeinolain 1 luvun 2 §:ää ja esitutkintalain 21 §:ää tulkittu edellä esittämälläni tavalla (ks. Helminen ym.: Esitutkinta ja pakkokeinot s. 509 ja 512), on hieman epäselvää. Yliopettaja Erkki Rossilta puhelimitse saadun tiedon mukaan Poliisiammattikorkeakoulun opetuksessa lähdetään siitä, että 12 tunnin ylittävä epäillyn kiinniotto vaatii pidättämisen edellytyksiä.

Vaihtoehtoinen tulkinta olisi, että pidättämiseen oikeutetulla virkamiehellä olisi 24 tuntiin asti aikaa selvittää, onko epäillyn pidättämiseen edellytyksiä. Tähän johtopäätökseen voisi tulla, jos lukee vain pakkokeinolain 1 luvun 2 §:n 2 momenttia. Olisi kuitenkin mielestäni epä johdonmukaista, että ei-kiinniotetulla on velvollisuus olla esitutkinnassa yli 12 tuntia vain, jos pidättämisen edellytykset täyttyvät ja kiinniot-

to (eli periaatteessa voimakkaampi puuttuminen) olisikin sallittu 24 tuntiin asti sen selvittämiseksi, onko pidättämiseen edellytyksiä. Lisäksi eduskunta nimenomaan hylkäsi tällaisen selvittelymahdollisuuden antavan (kvalifioitua pidättämistä koskevan) säännöksen liian väljänä ja oikeusturvaa heikentävänä.

Näin ollen tässä tapauksessa pidättämisen edellytysten on käsitykseni mukaan ollut oltava käsillä paitsi pidätettyjen, niin myös niiden henkilöiden osalta, joiden vapaudenmenetys kesti yli 12, mutta alle 24 tuntia. On kuitenkin huomattava, että oikeustila ei ole selvä ja että tässä tapauksessa keskeistä oli nimenomaan se, oliko henkilöä yli-päätään syytä epäillä (mellakasta), joten pakkokeinolain 1 luvun 2 §:n tulkinnalla ei ole ratkaisevaa merkitystä. Pidättämispäätöstä ei luonnollisestikaan ole tarvinnut tehdä ennen 24 tunnin täyttymistä.

Kiinniottamista ja epäillyn velvollisuutta olla läsnä esitutkinnassa koskevat, eri lakeihin hajautetut säännökset ja niiden suhde eivät siis ole erityisen selkeät, kuten edellä esitetystä käy ilmi. Pidän huonona ratkaisuna myös muun muassa sitä, että osa poliisin kiinniottovaltuuksista perustuu jokamiehen kiinniotto-oikeuteen. Katson, että kiinniottoa ja epäillyn läsnäolovelvollisuutta esitutkinnassa koskevat säännökset tulisi käynnissä olevan esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä ottaa tarkasteltavaksi. Alle 24 tuntia kestäviä rikosperusteisia kiinniottoja tehdään vuosittain kymmeniätuhansia, joten kysymyksellä on suuri käytännön merkitys.

Käskyt ja ohjeet

Kentällä toimineet poliisimiehet ovat kertoneet saamistaan ohjeista muun muassa, että kiinniottoja tuli tehdä "matalalla kynnyksellä". Tällainen kiinniotto-ohje on kiistetty poliisilaitoksen selvityksessä, jossa on edellä kerrotusti selitetty, että kysymys oli alhaisesta puuttumiskynnyksestä, ei kiinniottokynnyksestä. Kuten edellä olen todennut, millään esimiehen käskyllä tai ohjeella ei voidakaan sinänsä alentaa laissa määriteltyjä kiinniottokynnyksiä.

Jotkut poliisimiehet ovat myös kertoneet saaneensa ohjeeksi esimerkiksi, että "anarkistin näköiset henkilöt otetaan kiinni" tai että "määräys oli ottaa kiinni mielenosoituksessa mukana olleet anarkistit". Tällaisenkin ohjeen antaminen on kiistetty. On selvää, että tämäntyyppinen pelkkään henkilön ulkonäköön perustuva kiinniotto ei olisikaan lainmukainen.

Ainakin joillekin poliisimiehille on ilmeisestikin jäänyt edellä kerrotunkaltaisia käsityksiä annetuista ohjeista, kuten sisäasiainministeriön poliisiosastokin toteaa. On ilmeisen mahdotonta selvittää, ovatko ja miten ohjeet mahdollisesti muuttuneet ja (liikaa) yksinkertaistuneet niitä kenttäjohtajalta ja muilta esimiehiltä kenttätasolle välitettäessä vai onko ne vain ymmärretty väärin. Joka tapauksessa käskyjen ja ohjei-

den välittyminen sekä tiedonkulku ylipäätään ei ainakaan kaikilta osin näytä sujuneen ongelmitta. Tästä ovat esimerkkinä myös edellä kerrotut tapaukset. Tiedonkulun kangertelu ei toisaalta ole yllättävää, kun otetaan huomioon poliisimiesten suuri määrä ja tilanne ylipäätään. Vaikka tiedonkulkuun on etukäteissuunnittelussa kiinnitetty huomiota, niin näyttää siltä, että tulevaisuudessa tätä on entisestään painotettava.

Huomiota kiinnitti erityisesti myös se, että saamaani selvitykseen kuuluvan tapahtumapöytäkirjan mukaan kenttäjohtajana toiminut apulaispoliisipäällikkö Liukku oli klo 19.56 ilmoittanut, että "hajaantumiskäskyn antamisen jälkeen käskyn laiminlyönteille rikosnimike on mellakka". Sinänsä poliisilaitoksen kanteluiden johdosta antamassa selvityksessä todetaan, että epäily mellakasta syntyi jo huomattavasti aiemmin; tältä osin viitataan esitutkintapöytäkirjaan kirjattuun tekoaikaan klo 18.15.

Poliisilaitoksen selvityksessä todetaan, että tapahtumapöytäkirjaa ei ole laadittu tapahtumien juridista tai muuta arviointia varten ja että siinä kuvataan lähinnä tapahtumien kulku ja aika. Selvityksen mukaan esimerkiksi Liukku ei ole tarkastanut tai hyväksynyt tapahtumapöytäkirjan sisältöä. Joka tapauksessa käytettävissäni olevan selvityksen mukaan tämäntyyppinen kenttäjohtajan linjaus näyttää ohjanneen toimintaa sekä kentällä että säilytysuojassa eikä sitä sinällään ole kiistettykään. Pidän ilmeisenä, että tällainen ohje on kentälle annettu.

Kentällä ohje on käsitykseni mukaan näkynyt siten, että mellakkarikoksesta epäiltyinä otettiin kiinni henkilöitä, joiden kiinniottajat eivät kerro havainneensa näiden käyttäytyneen edes häiritsevästi. Kysymys näyttää joskus enemmänkin olleen siitä, että kun poliisin käsityksen mukaan alun perin paikalla olleeseen väkijoukkoon kuulunut henkilö vielä oli paikalla, niin hänen katsottiin jättäneen poistumiskäskyt noudattamatta (ks. esimerkiksi kohta 2.3.6.1.4). Mitä ilmeisimmin edellä kerrotun kenttäjohtajan linjauksen mukaisesti rikosnimikkeeksi kirjattiin kuitenkin mellakka (eikä pelkkä niskoittelu poliisimiestä vastaan).

Monilla henkilöillä on kiinniottomuistioon kirjattu perusteeksi: "ei poistunut käskystä, mellakka" tai pelkkä "mellakka". Kuten edellä on todettu, mellakkarikoksen tunnusmerkistö edellyttää kuitenkin sekä hajaantumiskäskyn noudattamatta jättämistä että myös osallistumista teoilla väkijoukon toimintaan – pelkkä paikalle jääminen ei ole syy epäillä henkilöä mellakasta (ks. Heinonen ym.: Rikosoikeus s. 358). Tältä kannalta pidän tätä kenttäjohtajan linjausta hyvin ongelmallisenä. Korostan muutoinkin, että rikosepäilyn tulee mellakkarikoksessa kin kohdistua aina yksilöön, ei koko väkijoukkoon.

Vaikka tilanne yleisesti olisikin sellainen, että mellakkarikoksen tunnusmerkit täyttäviä tekoja tehdään, niin tulee kuitenkin yksilöllisesti kunkin henkilön osalta arvioida, onko konkreettista syytä epäillä juuri hänen osallistuneen teoilla väkijoukon toimintaan. Pelkästään se, että tällainen osallistuminen on ollut mahdollista, ei käsitykseni mukaan riitä syyksi epäillä henkilöä mellakasta. Tämä "osallistuminen" voidaan itse asiassa nähdä merkittävämmäksi osaksi mellakan tunnusmerkistöä kuin hajaantumiskäskyn noudattamatta jättäminen.

Yleisemminkään kiinniottoon ei riitä pelkästään se, että on mahdollista epäillä henkilöä rikoksesta, vaan epäilyyn täytyy olla konkreettinen syy. Sitä paitsi "syytä epäillä" -kynnyksen ylittymiselle voidaan käsitykseni mukaan tässä suhteessa yleensä asettaa suuremmat vaatimukset vapaudenriistosta päätettäessä kuin esimerkiksi harkittaessa esitutinnan aloittamista. Tätä puoltaa muun muassa se, että viimeksi mainittua päätöstä tehtäessä tietopohja on yleensä kapeampi ja ennen kaikkea se, että esitutinnan aloittamisella ei suoraan puututa kenenkään perusoikeuksiin toisin kuin kiinniotolla (ks. myös apulaisoikeuskanslerin päätös 15.12.2003 dnro 483/1/02). Ilmaisun "syytä epäillä" sisältö on suhteutettava rikosasian tutkinnan vaiheeseen ja näyttötilanteeseen samoin kuin aiotun toimenpiteen merkitykseen niin tutkinnan kuin toimenpiteen kohteen kannalta. Kysymys on myös siitä, kuinka suuri "väärin" päätösten riski eri tilanteissa on hyväksyttävissä (eli myöhemmin käy ilmi, ettei asiassa ole syytä epäillä rikosta tai että ei ole syytä epäillä kiinniotettua rikoksesta).

Pelkkä poistumiskäskyn noudattamatta jättäminen ei selvästikään ole syy epäillä henkilöä mellakasta. Se voi sinänsä tulla rangaistavaksi niskoitteluna poliisia vastaan. Vain tästä rikoksesta epäillyn poliisimies voi pakkokeinolain 1 luvun 1 §:n nojalla ottaa verekseltä kiinni oma-aloitteisestikin, mutta pidättämisen edellytykset täytyvät tämän rikoksen perusteella vain erittäin harvoissa tilanteissa. Tämä johtuu siitä, että niskoittelun enimmäisrangaistukseksi on säädetty kolme kuukautta vankeutta. Näinkin pitkät vapaudenmenetykset (usein 20 tunnin luokkaa) pelkästään niskoittelun perusteella olisivat olleet myös pakkokeinolain 7 luvun 1a §:ssä säädetyn suhteellisuusperiaatteen kannalta mielestäni ongelmallisia (ks. myös poliisilain 19 §:n 2 momentti, jonka mukaan hajaantumiskäskyä vastaan niskoittelevan henkilön vapaudenmenetys voi tuon lainkohdan perusteella kestää enintään 12 tuntia).

Juuri näistä syistä mellakan ja (pelkän) niskoittelun ero on tässä tapauksessa ollut tärkeä. Jos jotakuta olisi epäilty vain niskoittelusta, olisi hänen pitämisensä säilössä yli 12 tuntia edellyttänyt edellä mainitun perusteella pidättämisen edellytysten täyttymistä – jotka siis olisivat niskoittelussa olleet huomattavan paljon tiukemmat kuin mellakkarikoksessa.

Joka tapauksessa kentällä toimineiden poliisimiesten harkinta on siis ainakin edellä todetusta näkökulmasta ollut tässä johdetussa tilanteessa tosiasiallisesti rajoitettua. Korostan kuitenkin, että kenttäjohdon linjaukset eivät voi poistaa kunkin konkreettisen kiinniottopäätöksen tekijän vastuuta.

Myös poliisin tiloissa kenttäjohtajan linjaus on vaikuttanut. Rikoskomisario Stenberg, joka toimi mellakkarikoksen tutkinnanjohtajana 9.–13.9.2006, kertoo saaneensa tiedon, että kenttäjohtajana toimineen apulaispoliisipäällikkö Liukun määräyksestä oli otettu kiinni useita henkilöitä mellakkarikoksesta epäiltyinä. Liukku oli paitsi kenttäjohtaja myös tutkinnasta vastuussa olleiden poliisimiesten esimies. Stenberg toteaa, että "koska koko tapausta kentällä johtanut pidättämiseen oikeutettu virkamies [eli Liukku] oli tehnyt epäiltyjen kiinniottopäätöksen, ei minulla enää ollut tarpeen yksityiskohtaisesti alkaa tutkia kiinnioton edellytyksiä eikä kiinniotettujen suuresta määrästä johtuen kesken operatiivisen tilanteen siihen ollut mahdollisuuttakaan" ja että "selvitin esimerkiksi sen, ettei alle 15-vuotiaita pantu säilöön, mutta muutoin harkinnanvarani johdetussa tilanteessa oli melko vähäinen". Myöhemmin uudeksi tutkinnan yleisjohtajaksi määrätty rikosylikomisario Kari Tolvanen otti vastuun kiinnioista.

2.3.6.1.6

Rikosylikomisario Tolvasen menettely

Edellä kerrotusti asiassa on tarkasteltava pidättämisen edellytyksiä. Niistä säädetään pakkokeinolain 1 luvun 3 §:ssä, joka kuuluu seuraavasti:

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää:

- 1) jos rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta;
- 2) jos rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän:
  - a) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa;
  - b) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa; taikka
  - c) jatkaa rikollista toimintaa;
- 3) jos hän on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitetaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon; taikka
- 4) jos hänellä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai

rangaistuksen täytäntöönpanoa.

Kun jotakuta on syytä epäillä rikoksesta, hänet saadaan pidättää, vaikka epäilyyn ei ole todennäköisiä syitä, jos pidättämiseen muutoin on 1 momentissa säädetyt edellytykset ja epäilyn säilöön ottaminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää.

Ketään ei saa pidättää, jos se asian laadun taikka rikoksesta epäillyn iän tai muiden henkilökohtaisten olojen vuoksi olisi kohtuutonta.

Tolvanen on selvityksissään yleisesti todennut, että kantelijat oli asiakirjojen mukaan otettu kiinni, koska heitä oli syytä epäillä mellakasta ja heidän oli vapaana ollessaan syytä epäillä vaikeuttavan tutkintaa ja jatkavan rikollista toimintaa. Siten on keskeisesti kysymys pakkokeinonlain 1 luvun 3 §:n 1 momentin 2 kohdan ja 2 momentin soveltamisesta.

Kun pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle ilmoitetaan kiinniotosta, hänen tulee viipymättä selvittää, mitkä ovat kiinnioton konkreettiset perusteet ja voiko vapaudenmenetystä niiden valossa pitää oikeutettuna. Tässä tapauksessa olisi siis jokaisen kiinniotetun osalta tullut yksilöllisesti arvioida, oliko henkilöä syytä epäillä mellakasta, oliko syytä epäillä, että epäilty jatkaisi mellakointia ja/tai vaikeuttaisi asian selvittämistä (esimerkiksi vaikuttamalla rikoskumppaneihinsa), oliko vapaudenmenetyksen jatkaminen erittäin tärkeää odotettavissa lisäselvityksen vuoksi ja oliko vapaudenmenetyksen jatkaminen kohtuutonta.

Nyt puheena oleva tilanne on kuitenkin poikennut erittäin paljon siitä normaalista tilanteesta, että pidättämiseen oikeutettu virkamies voi kysellä kiinnioton tehneeltä poliisimieheltä lisätietoja yksittäisen henkilön kiinnioton perusteltavuutta arvioidessaan. Päätökset on mitä I-meisimmin jouduttu käytännössä tekemään kiinniottomuistiodien perusteella. Ne ovat kuitenkin pääosin hyvin niukkoja. Esimerkiksi pelkkä merkintä "mellakka" ei anna eväitä aidolle harkinnalle. Kiinniottomuistioihin olisikin käsitykseni mukaan tullut kirjata tapahtunutta tarkemmin se, mitä kiinniotettu konkreettisesti oli tehnyt. Kirjaamisen kattavuuden tärkeys korostuu, kun toiminnot olivat pilkkoutuneet eri toimijoille: kiinniotosta päättäminen, sen toteuttaminen, alustava kirjaaminen, kuljettaminen, virallinen kirjaaminen. Tiedonkulku on käytännössä jäänyt pelkästään kirjallisten, hyvinkin niukkojen kiinniottomuistiodien varaan ja tietokatkoksia on syntynyt.

Joka tapauksessa ensimmäinen kysymys on, oliko kiinniotettuja ylipäätään ollut syytä epäillä rikoksesta. Käytettävissä oleva selvitys viittaa vahvasti siihen, että käytännössä on yksinkertaisesti jouduttu luottamaan siihen, että kiinniottomuistion perusteella löytyy poliisimies, joka voi kertoa, mitä epäilty itse asiassa on tehnyt. Näin ei ole kuitenkaan aina ollut, kuten edellä kohdassa 2.3.6.1.3 selostetuista tapauk-

sista käy ilmi. Samoin on käytännössä jouduttu luottamaan siihen, että kyseisen poliisimiehen ratkaisu on ollut perusteltu – myös silloin, kun kiinniottoperusteeksi oli merkitty vain "mellakka". Varsinkaan jos kiinniottomuistioon ei ole kirjattu viimeksi mainittua enempää, ei pidättämiseen oikeutetulla virkamiehellä ole ollut aitoa mahdollisuutta itse arvioida, oliko henkilön käytös ollut sellaista, että hänen oli syytä epäillä esimerkiksi osallistuneen teoilla mellakoivan väkijoukon toimintaan (ks. edellä mellakkarikoksen tunnusmerkistöstä lausuttu). Tämä tilanne ei mielestäni ole sopusoinnussa pakkokeinolain 1 luvun 2 §:n 2 momentissa säädetyn ilmoitusvelvollisuuden tarkoituksen kanssa.

Normaalitilanteessa pidättämiseen oikeutettu virkamies ei saa luottaa pelkästään kiinnioton tehneen poliisimiehen harkintaan. Hän ei voi olla "kumileimasin", vaan hänen tulee käsitykseni mukaan selvittää ne konkreettiset seikat, jotka ovat johtaneet kiinniottoon ja tehdä oma, itsenäinen arvionsa kiinnioton perusteltavuudesta. Nyt tästä vaatimuksesta on kiinniotettujen suuren määrän ja kirjaamisen summaarisuuden vuoksi jouduttu tinkimään.

Pidättämisen erityisten edellytysten arviointi on käsitykseni mukaan tässä tapauksessa ollut alisteista rikosepäilylle. Jos henkilön epäiltiin syyllistyneen mellakkaan, niin mielestäni oli syytä epäillä, että hän olisi ainakin illan ja yön aikana jatkanut toimintaansa. Aamulla tuskin oli enää juuri aiheutta olettaa mellakoinnin jatkuvan. Samoin jos henkilöä epäiltiin mellakasta, niin nähdäkseni oli perusteita epäilylle siitä, että hän vapaana ollessaan vaikeuttaisi asian selvittämistä. Tolvanen on myös mielestäni voinut perustellusti päätyä siihen arvioon, että säilössä pitämisten jatkaminen oli erittäin tärkeää odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi.

Keskeiseksi muodostuukin nimenomaan se, oliko henkilöä ylipäätään syytä epäillä mellakasta. Kuten edellä on todettu, pelkkään niskoitteluun poliisia vastaan syyllistyneen kohdalla pidättämisen edellytykset täyttyvät kovin harvoin (pakkokeinolain 1 luvun 3 §:n 1 momentin kohdat 3 ja 4).

Puheena olevassa tilanteessa vapaudenmenetyksen harkinta säilytysuojassa ja poliisivankilassa on varsinkin tilanteen alkuvaiheessa mitä ilmeisimmin jouduttu tekemään varsin summaarisesti, vaikka minulla ei olekaan syytä epäillä rikosylikomisario Tolvasen kertomaa siitä, että hän teki pidättämis- ja vapauttamispäätökset jokaisen henkilön kohdalla yksilöllisesti. Rikoskomisario Stenbergin osuus rajoittui tapahtumien alkuvaiheeseen ja esimerkiksi siitä huolehtimiseen, ettei alle 15-vuotiaita pidetty kiinni rikoksesta epäiltyinä. Selvityksestä käy myös ilmi, että alle 18-vuotiaat on lähes kaikki vapautettu kohtuullisuusperusteella jo yöllä. Samoin ainakin yksi valokuvaaja on päästetty vapaaksi muutaman tunnin kiinnioton jälkeen, kun hänen ammatinsa tuli Tolvasen tietoon. Näyttää siltä, että nämä vapauttamiset ovat

johtuneet nimenomaan kohtuullisuusharkinnasta, eikä siitä, että olisi esimerkiksi päädytty siihen, ettei henkilöä ole syytä epäillä rikoksesta.

Säilössä pitämisen jatkamista harkittaessa ovat nähdäkseni olleet vastakkain yhtäältä se vaatimus, että kenenkään vapautta ei saa riistää muuta kuin niin pitkäksi aikaa kuin se on (laillisista syistä) välttämätöntä sekä toisaalta epäillyn mellakkarikoksen selvittämistä ja tarve estää levottomuuksien jatkuminen.

On mielestäni hyvin vaikea ajatella, että poliisivankilassa ja säilytys-suojassa olisi esimerkiksi illalla tai yöllä alettu vapauttaa sinne mella-kasta epäiltyinä tuotuja henkilöitä pelkästään sillä perusteella, että siellä olleilla pidättämiseen oikeutetuilla virkamiehillä ei ollut konkreettista tietoa siitä, mitä kukin epäilty oli itse asiassa tehnyt. Kun lisäksi poliisivankilassa ja säilytys-suojassa oli tieto kenttäjohtajan linjauksesta, niin pidän ymmärrettävänä, että mellakkaepäiltyjä ei laskettu vapaaksi kiinniottooperustetta koskevan tiedon vähäisyydestä huolimatta. Rikostutkinnan turvaamisen lisäksi ja ehkä tärkeämpääkin ainakin illalla (9.9.) oli estää levottomuuksien jatkuminen. Se, että tilannetta ei ole tästä näkökulmasta arvioitu poliisivankilassa ja säilytys-suojassa (hyvin niukan tiedon varassa) toisin kuin kentällä konkreettista tilannetta havainnoineet poliisimiehet, on sinänsä varsin ymmärrettävää. Viittaan myös edellä siteerattuihin rikoskomisario Stenbergin lausumiin kenttäjohtajan ratkaisujen vaikutuksesta.

Aamulla tilanne on mielestäni ollut toinen. Mellakoinnin jatkumisen vaara on tuolloin käsitykseni mukaan ollut niin pieni, ettei vapaudenmenetyksen jatkamista voitu ainakaan yleisesti perustaa siihen. Nähdäkseni tässä vaiheessa kiinniottoja pidensi erityisesti se rikoksen selvittämisen (ja tutkintaekonomian) näkökulmasta sinänsä ymmärrettävä valinta, että kaikki epäillyt, joita ei jo yöllä ollut laskettu vapaaksi, haluttiin kuulustella ennen vapaaksi laskemista. Näin he eivät olisi voineet ainakaan yleisesti vaikuttaa toistensa kertomuksiin. Tosin keskusteluihin ennen kuulusteluja oli mahdollisuuksia, kun selleissä oli viisikin epäiltyä yhdessä. Totean myös yleisesti, ettei pelkkä tutkintaekonomia – joka tämäntyyppisessä tapauksessa voisi tarkoittaa sitä, että suuri joukko epäiltyjä saataisiin vaivattomammin kuulustelluksi, kun he olisivat "valmiiksi" paikalla kiinniotettuina, kuin jos heitä jouduttaisiin myöhemmin kutsumaan yksittäin kuulusteluihin – ei ole hyväksyttävä peruste jatkaa vapaudenmenetystä.

Kiinniotettujen määrä ja se, että epäillyt haluttiin kuulustella ennen vapaaksi laskemista, luonnollisesti pidensivät vapaudenmenetyksiä. Kuulustelujen aloittamista puolestaan rajoitti esitutkintalain 24 §. Sen mukaan kuulustelua ei saa toimittaa kello 22:n ja 7:n välisenä aikana, paitsi kuulusteltavan pyynnöstä tai suppeassa esitutkinnassa, johon kuulusteltava on esitutkintalain 19 §:n mukaan velvollinen heti jäämään tai saapumaan, taikka jos siihen on muu erityinen syy.

Valittu rikosten selvittämisen intressiä varsin paljon painottava ratkaisulinja eli kuulustelu ennen vapauttamista ei ole ollut ainoa vaihtoehto. Kysymys ei kuitenkaan ole ollut vakavuudeltaan selvityksissä esille tuotuun henkirikosesimerkkiin verrattavista teoista; mellakan rangastusasteikko ulottuu lopultakin vain sakosta enintään yhteen vuoteen vankeutta. Menettely on mielestäni kaikkea muuta kuin ongelmaton, kun se on johtanut kymmenien henkilöiden vapaudenmenetyksen jatkumiseen pitkälle iltapäivään ja iltaan. En kuitenkaan katso rikosylikomisario Tolvasen menetelleen lainvastaisesti. Hän joutui käsitykseni mukaan pitkälti tapahtuneiden tosiasioiden eteen, kun hänet määrättiin tutkinnan yleisjohtajaksi klo 21:n jälkeen. Siinä vaiheessa kun hän oli saanut hankituksi riittävästi tietoa voidakseen ryhtyä johtamaan tilannetta, mellakasta epäiltyjen kiinniotot oli mitä ilmeisimmin jo valtaosaltaan tehty. Kiinniotot kentällä tapahtuivat kenttäjohdon alaisuudessa ja niiden määrä huomioon ottaen on ollut käytännössä ilmeisen mahdotonta selvittää kovin nopeasti jokaisen kiinnioton konkreettisia perusteita erityisen yksilöllisesti ja yli kiinniottomuistiosta ilmi käyvän. Tolvasella ei ilmeisestikään ollut ainakaan ennen aamua yksittäisistä tapauksista juuri muuta tietoa kuin niukat kiinniottomuistiot.

2.3.6.1.7

Yleisesti kiinniottojen perusteltavuudesta

Mellakasta epäiltynä oli kiinniotettuna yli 120 henkilöä. Yleisellä tasolla herättää kysymyksiä, kun lähes neljäkymmenen henkilön osalta asiaa ei siirretty syyteharkintaan. Tämän tutkinnanjohtaja Kosken ratkaisun mukaan viimeksi mainittujen henkilöiden kohdalla esitutkinnassa ei siis ollut tullut ilmi syytä epäillä näiden henkilöiden syyllistyneen mellakkaan tai mihinkään muuhunkaan rikokseen.

Pelkästään se, että esitutkinta on jonkun kiinniotetun kohdalla lopetettu saattamatta asiaa syyteharkintaan, ei tietenkään ole näyttö siitä, että kiinniotto olisi ollut perusteeton. Kiinnioton edellytyksiä on aina arvioitava tapahtumahetken tietojen mukaan. Tässä tapauksessa kiinniottohetken tiedot (eli kiinniottajan kertomus) olivat kuitenkin useimmissa tapauksissa olleet hyvin olennainen tai jopa ainoa esitutkinnassa saatu selvitys kiinniotetun käyttäytymisestä ja se ei siis ole riittänyt tutkinnanjohtajan näkemyksen mukaan edes "syytä epäillä" -kynnyksen ylittymiseen. Lopuistakin kiinniotetuista vain 33 sai syytteen mellakasta, väkivaltaisesta mellakasta tai virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. Näiden lukujen keskinäisiä suhteita voi mielestäni pitää viitteenä siitä, että kiinniottoihin ja mellakkarikosepäilyihin olisi päädytty ainakin osin hyvinkin matalalla kynnyksellä.

On myös epäselvää, kuinka hyvin (käytännössä harvoin sovellettavan) mellakkarikoksen tunnusmerkistö oli kentällä toimineiden poliisimiesten tiedossa. Vastaavanlaisiin tilanteisiin jatkossa valmistauduttaessa olisikin mielestäni perusteltua käsitellä tätäkin kysymystä etu-

käteispalavereissa.

Viittaa myös jo edellä kohdassa 2.3.5 todettuun siitä, että komisario Roimu totesi määränneensä JOUHA-toiminnan loppumaan klo 22.23, jolloin "paikalle oli kertynyt niin runsaasti sivullisia, päihtyneitä lauantai-illan viettäjiä, ettei poliisi enää kyennyt yksilöimään ja siten kiinniottamaan mahdollisia rikokseen syyllistyneitä henkilöitä". Tämä herättää kysymyksen siitä, olisiko tämä johtopäätös tullut tehdä jo aikaisemmin.

Tapahtumat ovat sinänsä olleet oloissamme varsin poikkeuksellisia. Laillisuusvalvonnan kannalta ei mielestäni ole tarpeen enemmälti selvittää sitä, ovatko edellä esiin nostetut ongelmat ja kysymykset johtuneet toiminnan suunnittelun, käytännön ohjeistuksen vai toteutuksen puutteista – toisin sanoen, voidaanko ja missä määrin jotain yksittäistä virkamiestä edellä todettua enemmälti arvostella tapahtuneesta. Todennäköisin selitys on mielestäni se, että kun toiminnan joka portaassa on vahvasti korostettu toiminnan tehokkuutta, niin lopputulos on painottunut ongelmallisesti. Eri toimijoiden samansuuntaisten valintojen vaikutukset ovat kertautuneet, vaikka kaikki "ketjun" yksittäiset päätökset eivät välttämättä erityisen arvostelulle alttiita olisikaan.

2.3.6.1.8

Kiinniottojen kirjaamisesta

Yleistä

Sisäasiainministeriön poliisiosaston mukaan on luotava vastaavia tilanteita varten kirjaamisjärjestelmä, jolla varmistetaan reaaliaikainen lain vaatimien seikkojen todenmukainen ja kattava kirjaaminen. Lisäksi joukkojenhallintataktiikan harjoitteluun tulee sisällyttää myös kirjaamisten toteuttaminen. Näihin näkemyksiin on helppo yhtyä. En pidä kohtuuttomana vaatimukseen esimerkiksi siitä, että tässä tapauksessa olisi kirjattu aina se, miten kukin kiinniotettu oli (jos oli) osallistunut teoillaan väkijoukon toimintaan.

Eriyisesti toimintojen pilkkoutuminen näyttää aiheuttaneen ongelmia. Tilanne voi olla ollut se, että yksi poliisimies määräsi kiinnioton, toiset vain toteuttivat sen tietämättä kiinnioton syytä ja kertoivat linja-autossa (vaihtelevan tiedon pohjalta) toimenpiteen perusteet, jotka kirjattiin muistioon yleensä hyvin niukasti. Säilytysuojalla tehtiin varsinainen kirjaaminen muistion pohjalta ja pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle tuli ilmoittaa kiinniotosta. Tässä ketjussa on useita toimijoita ja kohtia, joissa tiedonkulku voi häiriintyä – ja jopa kokonaan katketa, kuten edellä toteamastani käy ilmi. Pahimmassa tapauksessa kiinnioton määrääjä ja tätä kautta kiinnioton perusteet ovat jääneet tuntemattomiksi (ks. kohta 2.3.1.6.3).

Tämäkin tapaus osoittaa muun muassa sen, että kirjaaminen ei ole "turhaa byrokratiaa", vaan se on yksi keskeinen oikeusturvataite, jolla edistetään muun muassa päätöksenteon asianmukaisuutta ja kontrolloitavuutta. Tätä korostaa se, että kysymys on perustuslain turvaamisesta henkilökohtaisesta vapaudesta.

Kiinniottoperusteen muuttuminen poliisilaista pakkokeinolaiksi

Muutamissa tapauksissa kävi ilmi, että kentällä kiinnioton tehnyt poliisimies kertoi tehneensä kiinnioton nimenomaan poliisilain 20 §:n nojalla. Kuitenkin kiinniottomuistioon jo linja-autossa tai sitten säilytys-suojassa kirjattiin kiinniottoperusteeksi epäily syyllistymisestä mellakkaan. Heräsi kysymys, miten kiinniottoperuste voi muuttua tällä tavalla. Kiinniottoperusteella on luonnollisesti merkitystä esimerkiksi vapaudenmenetyksen pituutta harkittaessa.

Toisin kuin pakkokeinolain mukainen kiinniotto poliisilain 20 §:n soveltaminen ei edellytä epäilyä jo tehdystä rikoksesta. Poliisilakiin perustuvalla kiinniotolla pyritään estämään ennakolta tietynlaatuisia rikoksia tai häiriön aiheuttamista. Sinänsä myös rikosperusteinen kiinniotto voi tähdätä rikosten ennaltaehkäisyyn, jos sen (yhtenä) perusteena on epäily siitä, että henkilö jatkaisi rikollista toimintaansa. Tällä onkin yleisesti perusteltu Smash Asem -mielenosoituksen yhteydessä rikoksista epäiltyjen kiinniottoja. Pakkokeinolain ja poliisilain mukaisten kiinniottoperusteiden soveltamisalat voi tältä osin nähdä päällekkäisinäkin.

Vastuu kiinniottoperusteen laillisuudesta on säilytysuojalla siirtynyt sille pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle, jolle kiinniotosta on ilmoitettu. Käytännössä vapaudenmenetyksistä päätti keskitetysti tutkinnan yleisjohtaja rikosylikomisario Kari Tolvanen. Käytettävissäni olevan selvityksen perusteella on kuitenkin ilmeistä, ettei hän käytännössä ole ollut päättämässä puheena olevasta kiinniottoperusteiden muuttamisesta.

Kuten poliisilaitoksen selvityksessäkin todetaan, ei ole mitenkään poikkeuksellista, että henkilö otetaan kiinni poliisilain perusteella, mutta kun asiasta saadaan lisäselvitystä, kiinniotto voi muuttua rikosperusteiseksi (eli pakkokeinolakiin perustuvaksi). Tämä on lain puitteissa sinänsä täysin mahdollista ja perusteltua. Ongelmallista mielestäni on se, että joissain tapauksissa peruste muuttui, vaikka asiakirjoista saatavan selvityksen perusteella mitään lisätietoa ei tullut. Paikan päällä omakohtaisia ja välittömiä havaintoja kiinniotetun menettelystä tehneet poliisimiehet eivät olleet katsoneet olleen syytä tehdä kiinniottoa rikosepäilyn vuoksi. Miten siis säilytysuojalla on voitu katsoa olevan mahdollista ilman uutta tietoa muuttaa kiinniottoperustetta?

Joissain tapauksissa kiinniottomuistioon kirjattu kuvaus kiinniotetun menettelystä voidaan sinänsä tulkita kuvaukseksi rikoksesta, vaikka-kaan ei välttämättä juuri mellakkarikoksen tunnusmerkistöstä. Kuva-ukset olivat ylipäättään hyvin lyhyitä eivätkä tarkemmat tapahtuma-olosuhteet käyneet niistä ilmi. Pidän ilmeisenä, että säilytysuojalla ei kysymys ole niinkään ollut tarkasta yksittäistapausten kirjaamishar-kinnasta kuin siitä, että yleisenä käytäntönä on ollut kirjata lähes kaik-kien kiinniottoperusteeksi mellakkarikosepäily. Tähän on ilmeisen rat-kaisevasti vaikuttanut kenttäjohtajana toimineen apulaispoliisipäällik-kö Liukun edellä kerrottu linjaus siitä, että "hajaantumiskäskyn anta-misen jälkeen käskyn laiminlyöneille rikosnimike on mellakka".

Käsitykseni mukaan tulisi kuitenkin olla varsin varovainen, jos kiinniot-toperustetta aletaan vain kirjallisen aineiston pohjalta arvioida toisin kuin varsinaiset kiinniottajat ovat tehneet. Tämä koskee varsinkin t-lanteita, joissa tiedot tapahtuneesta ovat niukkoja, kuten nyt oli asian laita.

2.3.6.1.9 Yleisjohtajan asema

Rikosylikomisario Kari Tolvanen kertoo, että apulaispoliisipäällikkö Liukku määräsi hänet tutkinnan yleisjohtajaksi klo 21:n jälkeen. Saa-mastani selvityksestä ei käy ilmi, oliko tämä määräys tätä yksilöidym-pi. Rikososaston Asem6-kokousta varten laaditun toimintasuunnitel-man mukaan yleisjohtaja johti tutkintaosastoa ja hänen alaisuudes-saan toimi operatiivinen tutkinnanjohtaja.

Laki ei tunne termiä esitutkinnan "yleisjohtaja", jonka käyttäminen laa-joissa juttukokonaisuuksissa ei sinänsä ole harvinaista. Laillisuusval-vonnan yhteydessä on kuitenkin myös poliisin puolelta esitetty olevan epäselvyyttä, mikä yleisjohtajan asema lopulta on. Totean, että poli-iassetuksen 2-6 §:ssä säädetään poliisin "toiminnallisista johtosuhteista". Käsitykseni mukaan näillä säännöksillä ei kuitenkaan ole tar-koitettu esitutkintaa, vaan poliisin kenttätoimintaa.

Tässä tapauksessa tehtävistä, toimivaltuuksista tai vastuista ei näytä syntyneen ongelmia tutkinnanjohtajan ja tutkinnan yleisjohtajan välille. Tilanne on ollut siinä mielessä yksinkertainen, että Tolvanen on ollut paitsi yleisjohtaja myös tutkinnanjohtajan ja tutkijoiden esimies. Aina näin ei ole. Tutkintaorganisaatio voi koostua eri poliisilaitosten tai eril-lisyksiköiden poliisimiehistä ja näiden lisäksi myös eri esitutkintavi-ranomaisten (rajavartiolaitos, tullit) virkamiehistä. Sinänsä yleisjohta-jalle on laajoissa tutkintakokonaisuuksissa selvästi tarvetta ja aina ky-symys ei ole pelkästään hallinnollisista tehtävistä. Toisaalta yleisjoh-tajakaan ei voi vastata kaikesta, mitä esitutkinnassa tapahtuu, eikä yleisjohtajan käyttäminen myöskään yleisesti vapauta esimerkiksi tut-kinnanjohtajaa (tai tutkinnanjohtajia) vastuustaan.

Kysymyksellä yleisjohtajan asemasta ei ole käytännön merkitystä niin kauan kun kaikki sujuu hyvin. Mutta jos ja kun tehdään virheitä tai jopa lainvastaisuuksia, tulisi kunkin virkamiehen tehtävien, toimivallan ja vastuun rajojen olla selkeitä. Tämän vuoksi pidän ongelmallisena sitä, että yleisjohtajan asema on sääntelemätön. Tiedossani on, että esitutkintalainsäädännön uudistamista parhaillaan valmisteleva toimikunta käsittelee myös poliisin asteellista toimivaltaa koskevien säännösten uudistamistarvetta. Saatankin esittämäni näkökohdat toimikunnan tietoon.

2.3.6.1.10

Muuta

Käytettävissäni olevasta selvityksestä ei käy ilmi, että kantelijoitten kohdalla olisi ylitetty laissa määriteltyjä säilöissäpidon tai pidättämisen muodollisia määräaikoja.

Totean myös, että käytettävissäni olevan selvityksen perusteella ei ole havaittavissa, että tutkintatoimenpiteet sinällään olisivat aiheettomasti viipyneet. Vapaudenmenetykset eivät siis ole tästä syystä venyneet.

Eräät kantelijat ovat kertoneet nähneensä, että ihmisiä oli otettu kiinni ilman syytä. Näitä tapauksia ei poliisilaitoksen selvityksen mukaan ole voitu yksilöidä. Totean kuitenkin, että yksi selitys näille kanteluille voi olla se, että poliisi ei aina ole voinut tehdä kiinniottoa heti, kun siihen ilmeni peruste. Yksittäisen henkilön nouto suuren väkijoukon keskeltä olisi voinut johtaa laajempaan yhteenottoon ja voimakeinojen käyttöön. Esitutkintapöytäkirjastakin käy ilmi, että esimerkiksi pullon heittäjää voitiin seurata pitemmänkin aikaa ja kiinniotto tehtiin vasta kun se oli työturvallisuuden kannalta järkevää. Näin ollen kiinniottettava on voinut käyttäytyä sinänsä täysin rauhallisesti ennen kiinniottoa, kuten eräät kantelijat kertovat. Tällöin on voinut ulospäin näyttää siltä, ettei kiinniottolle ollut syytä.

2.3.6.2

Kiinniottojen toimittamistapa

Kuudessa kantelussa kerrottiin kiinniottotilanteista, joissa poliisi oli kantelijan käsityksen mukaan käyttänyt liiallisia voimakeinoja. Nämä kantelut siirrettiin tältä osin edellä kohdassa 2.1 kerrotuista syistä kihlakunnansyyttäjä Sari Ahon arvioitaviksi. Tämän vuoksi en ole tutkinut mainituissa kanteluissa esitettyjä väitteitä poliisin liiallisesta voimankäytöstä. Totean tältä osin kuitenkin seuraavaa.

Aholla oli arvioitavana edellä mainitun kuuden tapauksen lisäksi poliisille tehtyjen rikosilmoitusten johdosta kahdeksassa tapauksessa, oliko noissa tapauksissa syytä epäillä rikosta eli aloitetaanko esitutkinta. Kaikkiaan 11 tapauksessa hän tutkinnanjohtajana päätti toukokuussa 2007, ettei esitutkinnan aloittamiselle ollut perusteita. Kolmessa tapa-

uksessa aloitettiin esitutkinta ja näistä tapauksista on yksi siirtynyt syyteharkintaan.

Lisäksi totean, että en ole havainnut, että julkisuudessa olisi esitetty poliisin voimakeinojen käytön yleislinjan olleen moitittavan. Pikemminkin on todettu, että poliisi ei provosoitunut mielenosoittajien hyökkäyksistä. Käytettävissäni olevat tallenteet tapahtumista eivät myöskään anna aihetta epäillä voimakeinojen ylimitoitusta.

Edellä lausutun perusteella asia ei ole antanut minulle aihetta selvittää poliisin toimintaa enemmälti tästä näkökulmasta.

2.3.6.3 Ilmoittaminen

Eräät kantelijat arvostelivat sitä, että poliisi ei ilmoittanut kiinniotosta omaisille.

Saadun selvityksen mukaan kaikkien alaikäisten kiinniotettujen vanhemmille ilmoitettiin kiinniotosta. Täysi-ikäisten osalta ilmoitus tehtiin vain pyynnöstä. Kuten poliisilaitoksen selvityksessä todetaan, tieto vapaudenmenetyksestä on lähtökohtaisesti salassa pidettävä.

Pakkokeinolain 1 luvun 7 §:n 2 momentin mukaan pidättämisestä on viipymättä ilmoitettava pidätetyn osoituksen mukaan hänen omaiselleen tai muulle läheiselleen. Jos siitä on erityistä haittaa rikoksen selvittämiseksi, ilmoittamista voidaan lykätä enintään siihen saakka, kun tuomioistuin ottaa pidätettyä koskevan vangitsemisvaatimuksen käsiteltäväksi.

Pakkokeinolaki ei siis velvoita tekemään ilmoitusta epäillyn kiinniotosta, vaan vasta hänen pidättämisestään. Nykyään laissa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta on säännökset myös kiinniotosta ilmoittamisesta, mutta tuo laki ei vielä ollut voimassa syyskuussa 2006. Tapahtuma-aikaan oli kuitenkin noudatettava sisäasiainministeriön määräystä (SM-2005-03421/Tu-41) pidätettyjen kohtelusta, jota sovellettiin myös rikoksen perusteella kiinniotettuihin. Siinä lähtökohta oli, että ilmoitus oli tehtävä viipymättä, mutta ei vastoin kiinniotetun tahtoa.

Käytettävissäni olevan selvityksen mukaan asiassa ei ole menetelty kanteluissa esiin tuodulla tavalla virheellisesti tai lainvastaisesti muuta kuin yhdessä tapauksessa. Siinä kiinniotettu oli pyytänyt saada ilmoittaa kiinniotosta äidilleen, jolloin rikosylikonstaapeli oli luvannut hoitaa asian. Rikosylikonstaapelin mukaan hän oli kuitenkin erittäin kiireisen työvuoron aikana unohtanut asian. Selvää on, että kiinniotetulle annettu lupaus olisi tullut pitää.

2.3.6.4

Oikeus vahingonkorvaukseen

Eräissä kanteluissa vaadittiin vahingonkorvausta perusteettomina pidetyistä vapaudenmenetyksistä. Oikeusasiamiehellä ei kuitenkaan ole toimivaltaa määrätä vahingonkorvauksista. Siten en voi ottaa kantaa yksittäisiin vahingonkorvausvaatimuksiin. Mahdolliset vaatimukset voi esittää Helsingin kihlakunnan poliisilaitokselle ja jos asia on riitainen, niin kysymyksen vahingonkorvausvelvollisuudesta ratkaisee viime kädessä tuomioistuin. Totean kuitenkin yleisellä tasolla seuraavaa.

Lainsäädäntömme perussäännöksenä voi tässä suhteessa pitää perustuslain 118 §:ää. Sen mukaan jokaisella, joka on kärsinyt oikeudenloukkauksen tai vahinkoa virkamiehen tai muun julkista tehtävää hoitavan henkilön lainvastaisen toimenpiteen tai laiminlyönnin vuoksi, on oikeus vaatia tämän tuomitsemista rangaistukseen sekä vahingonkorvausta julkisyhteisöltä taikka virkamieheltä tai muulta julkista tehtävää hoitavalta sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään.

Vahingonkorvauslain 3 luvun 2 §:n mukaan julkisyhteisö on velvollinen korvaamaan julkista valtaa käytettäessä virheen tai laiminlyönnin johdosta aiheutuneen vahingon? kuitenkin vain, milloin toimen tai tehtävän suorittamiselle sen laatu ja tarkoitus huomioon ottaen kohdudella asetettavia vaatimuksia ei ole noudatettu. Rikoksen perusteella vapautensa menettäneiden osalta on kuitenkin säädetty erityislaki: laki syyttömästi vangitulle tai tuomitulle vapaudenmenetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta. Se lähtee ajatuksesta, että vahingonkärsijän asema vaatii valtion ankaraa vastuuta. Toisin sanoen valtion korvausvelvollisuus on tuon lain tarkoittamissa tapauksissa riippumaton siitä, onko kukaan virkamies syyllistynyt virheeseen tai laiminlyöntiin. Kysymys on poikkeuksesta vahingonkorvauslain yleiseen lähtökohtaan siitä, että vahingonkorvausvelvollisuus edellyttää tuottamusta. Siten esimerkiksi vangittu, joka myöhemmin vapautuu rikosepäilystä, saa pääsääntöisesti korvauksen mm. kuluisiaan, tulojen menetyksestä ja kärsimyksestä, vaikka vangitsemispäätökselle olisikin ollut sinänsä lailliset perusteet.

Tässä vuodelta 1974 peräisin olevassa laissa on mielestäni huonosti perusteltu rajoitus. Oikeutta korvaukseen ei nimittäin ole, ellei vapaudenmenetys ole kestänyt yhtä vuorokautta kauemmin. Tämä tarkoittaa nyt käsiteltävänä olevan tapauksen osalta esimerkiksi sitä, että yli kolmekymmentä henkilöä, joiden osalta asia ei ole siirtynyt edes syyteharkintaan, ei voi saada ainakaan tämän lain perusteella korvausta lähes vuorokauden kestäneestä vapaudenmenetyksestään.

Henkilökohtainen vapaus on yksi keskeisistä perusoikeuksista ja siihen syystä tai toisesta jälkeinpäin perusteettomaksi osoittautuvan puuttumisen korvaamisen rajoittamiselle tulee olla painavat perusteet. Mielestäni tällaisia syitä ei kyseistä 24 tunnin sääntöä säädettäessä ole esitetty. Kun kiinnioton kynnyksensä on (rikostutkinnan tehokkuuden vuoksi) varsin matala, niin on selvää, että kiinniottoja väistämättä kohdistuu – sinänsä täysin laillisesti – myös syyttömiin. Siksi vastapainona tulisi olla valtion riittävän kattava korvausvastuu. Käsitykseni mukaan puheena oleva aikaraja onkin yksinkertaisesti kohtuuton jo syyttömyysolettama huomioon ottaen ja sitä tulisi alentaa. Aikarajaa ei ehkä ole perusteltua kokonaan poistaa. En kuitenkaan pidä kohtuullisena esimerkiksi sitä, että syyttömäksi todettu henkilö ei saa puheena olevan lain nojalla korvausta, jos hän on rikoksesta epäiltynä ollut 23 tuntia kiinni otettuna.

Toisenlaatuinen ongelma on niissä edellä kerrotuissa tapauksissa, joissa vapaudenmenetykselle ei ole pystytty esittämään lainmukaisia perusteita. Sen ratkaiseminen, onko valtiolle näissä tapauksissa syntynyt vahingonkorvausvelvollisuus, ei edellä todetusti kuulu toimivaltani. Totean kuitenkin, että vahingonkorvauslaki periaatteessa soveltuu noihin tapauksiin, vaikka kysymys olisikin alle 24 tuntia kestäneistä vapaudenmenetyksistä. Kuitenkin esimerkiksi kärsimyskorvauksen saamisen edellytyksenä on vahingonkorvauslain 3 luvun 2 §:ssä säädettyjen vaatimusten lisäksi tuon lain 5 luvun 6 §:n mukaan pääsääntöisesti se, että korvausvaade perustuu rangaistavaan tekoon. Tämän voi tulkita tosiasiallisesti rajaavan merkittävän osan erilaisista virhetilanteista julkisen vallan korvausvastuun piiristä. Tilanne on mielestäni ongelmallinen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklan kannalta. Se nimittäin edellyttää, että jokaisella, jonka tuossa sopimuksessa tunnustettuja oikeuksia (siis esimerkiksi henkilökohtaista vapautta) on loukattu, on oltava käytettävissään tehokas oikeussuojakeino kansallisen viranomaisen edessä siinäkin tapauksessa, että oikeuksien ja vapauksien loukkauksen ovat tehneet viran-toimituksessa olevat henkilöt.

Sinänsä kotimainen tuomioistuin voi tuomita ja onkin tuominut vahingonkorvausta perusteettomasta vapaudenmenetyksestä (suoraan) Euroopan ihmisoikeussopimuksen nojalla (esim. Turun hovioikeus 24.4.2001 dnro S 00/2033). Tämä mahdollisuus ei poista tarvetta sille, että oman kotimaisen lainsäädäntömme tulisi tarjota asianmukaiset oikeussuojakeinot. Tätä voi katsoa osaltaan edellyttävän perustuslain 22 §:n mukainen julkisen vallan velvollisuus turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Katsonkin, että nykyistä vapaudenmenetyksistä maksettavia korvauksia koskevaa sääntelyä on muun muassa edellä esitetyn perusteella syytä muuttaa. Tiedossani on, että esitutkinta- ja pakkokeinolain uudistamista valmisteleva toimikunta arvioi yleisesti pakkokeinojen käy-

tön aiheuttamien vahinkojen korvaamista koskevien säännösten muutostarpeita. Tämän vuoksi en katso olevan syytä käsitellä aihetta enemmälti tässä yhteydessä, vaan pidän riittävänä saattaa edellä esittämäni näkökohdat toimikunnan tietoon tarkempaa arviointia varten.

2.3.7

Kiinniotettujen kohtelu

2.3.7.1

Olosuhteet linja-autossa

Aivan tapahtumien alkuvaiheessa kiinniotettuja kuljetettiin poliisin suojiin erikseenkin, mutta myöhemmin kuljetukset hoidettiin linja-autoilla, joita oli varattu kymmenen. Kiinniotetut kahlittiin nippusiteillä kiinni linja-auton istuimiin. Ensimmäinen linja-autokuljetus lähti klo 20.48 ja toinen klo 21.15. Kun kiinniotot alkoivat klo 18.30:n aikaan, voidaan arvioida, että kiinniotetut joutuivat pisimmillään olemaan linja-autossa ainakin yli kaksi tuntia.

Muutamissa kanteluissa tuotiin esiin, että kun linja-autoissa odotettiin pitkään kuljetusta poliisin suojiin, niin kiinniotetut joutuivat tekemään tarpeitaan linja-autoihin. Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen 3.11.2006 antaman selvityksen mukaan havaintoja "alleen laskemisesta" ei ole tullut poliisin tietoon, ja jos tällaisia tarpeita olisi ilmoitettu tapahtumapaikalla, niiden hoitamiseen olisi kyllä järjestetty mahdollisuus. Kuitenkin rajavartiolaitokselta saadun selvityksen mukaan ainakin kaksi tai mahdollisesti kolme henkilöä on tehnyt tai joutunut tekemään tarpeensa linja-auton lattialle rajavartiomiesten avustamana. Kapteeniluutnantti Tomi Kivenjuuren mukaan toimintaa johtanut poliisin edustaja oli antanut ohjeen, ettei ketään irroteta, vaan kaikki hoitavat tarpeidensa omalta paikaltaan. Pidän selvitettyinä, että ainakin jotkut kiinniotetut ovat joutuneet tekemään tarpeensa linja-autoon.

Tapahtuma-aikaan ei vielä ollut voimassa laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta. Silloisessa tutkintavankeuslaissa (615/1974) ei nähdäkseni ole suoraan puheena olevaan tilanteeseen sovellettavissa olevia säännöksiä. Tapahtuma-aikana oli kuitenkin voimassa sisäasiainministeriön tutkintavankeuslain 19 §:n nojalla antama määräys (SM-2005-03421/Tu-41) pidätettyjen kohtelusta, jota sovellettiin myös kiinniotettuihin. Määräyksen mukaan kiinniotettua on kohdeltava hänen ihmisarvoaan kunnioittavasti ja kohtelussa on myös noudatettava hienotunteisuutta. Tämä vaatimus koskee sinänsä itsestään selvästi kaikkea virkatoimintaa.

Se, että kiinniotetut ovat joutuneet tekemään tarpeitaan lukuisien muiden henkilöiden läsnä ollessa linja-auton lattialle kädet penkkiin kahlittuina rajavartiomiesten avustamana, ei ole hyväksyttävää. Se on mie-

lestäni ollut vähintään viranomaistoiminnalta vaadittavan hienotunteisuuden vastaista. Käsitykseni mukaan tällaista tilannetta voidaan hyvin perusteiden mukaan pitää nöyryyttävänä. Selvityksestä ei ilmene estettä esimerkiksi sille, että kiinniotettuja olisi siirretty nopeammin varsinaisiin säilytystiloihin, jolloin tällaisilta tilanteilta ilmeisestikin olisi vältytty. Toetaan myös, että eräessä kantelussa on kerrottu, että kiinniotettuja päästettiin myös ulos linja-autosta tarpeilleen. Vaikka viimeksi mainittu menettelykään ei ole ongelmaton, on se parempi kuin kahlehdittuna linja-auton lattialle virtsaaminen.

Kiinnitän viranomaistoimintaa johtaneen Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen vakavaa huomiota tähän menettelyyn, jota ei voi pitää hyväksyttävänä.

2.3.7.2

Kahlehtiminen

Kiinniotetut kahlittiin nippusiteillä kiinni linja-autojen istuimiin. Saadun selvityksen perusteella ei ole osoitettavissa, että nippusiteiden käyttö yleensä tai kahlehtiminen sinänsä olisi ollut jossain yksittäistapauksessa perusteeton taikka että jonkun kiinniotetun nippusiteet olisivat olleet liian tiukalla. Selvityksen mukaan lääkäri tarkasti kaikki kiinniotetut seuraavana aamuna. Joillain henkilöillä oli mahdollisesti nippusiteiden aiheuttamia, selvityksen mukaan erittäin vähäisiä pinnallisia hankaumia. Kahlehtimisen toteuttamistapa antaa kuitenkin aihetta arvosteluun.

Poliisin voimakeinojen käyttämisestä annetun sisäasiainministeriön asetuksen (979/2004) mukaan henkilöä ei saa kahlita liikkuvan ajoneuvon rakenteisiin. Perusteena tähän on ymmärtääkseni kuljetettävien turvallisuus. Tässä tapauksessa kiinniotetut olivat kahlittuina linja-auton istuimiin myös kuljetuksen aikana, mikä on ollut tämän asetuksen vastaista. Puheena oleva asetus ei ole ristiriidassa tutkintavankeudesta annetun lain (615/1974) 15 §:n kanssa, kuten Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen selvityksessä ymmärtääkseni katsotaan. Viimeksi mainitussa laissa ei nimittäin oteta kantaa kahlehtimisen tapaan, jota on siis voitu mainitulla sisäasiainministeriön asetuksella rajoittaa.

Tässä tapauksessa kuljetusmatkan lyhyys ja olosuhteet muutoinkin huomioon ottaen pidän riittävänä kiinnittää vastaisen varalle poliisilaitoksen vakavaa huomiota tähän asetuksen vastaiseen menettelyyn.

2.3.7.3

Olosuhteet poliisivankilassa ja säilytysuojassa

Pasilan poliisivankilassa yhdessä säilytyshuoneessa oli enintään kaksi henkilöä. Töölön säilytysuojassa kussakin putkassa oli enintään viisi henkilöä. Arvostelua esitettiin siitä, että putkassa joutui viettämään yön paljaalla lattialla. Selvityksessä todetaan, että vaikka kaikil-

le ei ollut säilytysuojassa omaa patjaa, kussakin säilytyshuoneessa olleet kolme patjaa kattavat lähes koko huoneen lattiapinta-alan. Kuitenkin tapahtuma-aikaan voimassa olleen sisäasiainministeriön määräyksen (SM-2005-03421/Tu-41) mukaan rikoksesta kiinniotetulle on annettava patja ja vuodevaatteita yölevon ajaksi. Tätä vaatimusta ei mitä ilmeisimmin pystytty ainakaan Töölön säilytysuojassa täysin täyttämään. Tämä johtui paitsi kiinniotettujen määrästä niin ymmärtääkseni myös siitä, että säilytysuojaa ei ole tarkoitettu rikoksen johdosta kiinniotettujen säilyttämiseen.

Samoista syistä on johtunut sekkin, että säilytysuojassa olleet ovat joutuneet tekemään kaikki tarpeensa neljänkin muun henkilön nähdessä. Tätä eräät kantelijat ovat arvostelleet.

Voinkin muun muassa näistä syistä yhtyä rikosylikomisario Tolvasen esittämään siitä, että rikoksesta epäiltyjä ei tulisi viedä Töölön säilytysuojaan vaan jatkossa tulisi tarvittaessa käyttää lähikihlakuntien poliisilaitosten säilytystiloja. Niissä myös esitutkinnan tilavaatimukset ynnä muut tarpeet ovat ylipäättään paremmin ja nopeammin hoidettavissa.

Selvityksen mukaan vettä oli koko ajan saatavissa. Kiinniotetut saivat aamupalan ja puolenpäivän jälkeen lämpimän aterian. Illallinen oli klo 16:n aikaan. Selvityksen mukaan kaikki, joiden tarve saada erikoisruokaa oli tiedossa aterioita tilattaessa, saivat sitä: esimerkiksi vegaanit sienikääryleitä ja kasvissyöjät kasvispyöryköitä. Erikoisruokavaliota noudattavien ruoka tilattiin ravintolasta. Ruokien saavuttua ilmoitettiin vielä yksittäisiä henkilöitä vegaaneiksi, jolloin heille tarjottiin f-lattujen aterioiden lisäksi muuta ylimääräistä ruokaa kuten sämpylöitä.

Siihen, onko kiinniotetulta jossain yksittäistapauksessa jäänyt edellä kerrottujen järjestelyjen mukainen ruoka saamatta, ei saatujen selvitysten perusteella ole mahdollista ottaa kantaa, koska ilmeisestikään yksityiskohtaista kirjanpitoa ruokailuista ei ole. Totean vain esimerkkinä, että eräs kantelija on kertonut saaneensa 10.9.2006 vain aamupalan ennen vapauttamistaan klo 17.05.

2.3.8

Takavarikot

Poliisi takavarikoi epäillyiltä 83 matkapuhelinta todisteena, koska selvityksen mukaan poliisin tietoon tuli tapahtumien aikana, että joku tai jotkut antoivat tekstiviestein taktisia ohjeita mellakoitsijoille. Poliisin tarkoitus oli matkapuhelimia tutkimalla selvittää, oliko mellakkarikoksella yllyttäjiä. Selvityksen mukaan matkapuhelimet pyrittiin palauttamaan kiinniotetuille vapauttamisen yhteydessä. Poliisi ei kuitenkaan 30 tapauksessa ehtinyt tutkia puhelinta ennen vapauttamista, joten puhelin jäi poliisille. Näidenkin puhelinten takavarikot kuitenkin purettiin selvityksen mukaan muutamassa päivässä.

Matkapuhelin kuten mikä tahansa muukin esine voidaan pakkokeinolain 4 luvun 1 §:n nojalla takavarikoida, jos on syytä olettaa, että se voi olla todisteena rikosasiassa. Katson, että tässä tapauksessa on esitetty riittävät perusteet tällaiselle olettamalle, kun jo 9.9.2006 oli käynyt ilmi, että mellakoivalle väkijoukolle oli pyritty antamaan ohjeita muun muassa tekstiviestein. Selvityksen mukaan matkapuhelinten tutkiminen on tehty pakkokeinolain 4 luvun 2 ja 8 §:t huomioon ottaen. Rikosylikomisario Kari Tolvanen toteaa, että puhelinten sisältöön ovat tutustuneet vain kyseisen rikosasian tutkijat ja ilmi tulevia tietoja käydetään vain esitutkinnassa. Tutkittavien rikosten kannalta merkityksettömät tiedot hävitetään viimeistään tutkinnan päätyttyä.

Asiassa ei tältä osin ole tullut ilmi lainvastaista menettelyä.

Myös kameroita takavarikoitiin, koska niillä otettujen kuvien katsottiin voivan olla todisteita mellakasta. Muutama kantelija arvosteli sitä, että heidän kameransa takavarikointi loukkasi toimittajan lähdesuojaa. Kyseiset kantelijat olivat kuitenkin kuulusteluissa ilmoittaneet ammatikseen esimerkiksi siivoojan eikä rikosylikomisario Tolvasen mukaan muutoinkaan ollut ilmennyt, että näillä epäillyillä olisi jotain tekemistä toimituksellisen työn kanssa. Sen sijaan Tolvanen kertoo, että kun hän sai tietää, että kiinniotettuna oli Suomen Kuvalehden valokuvaaja, ei tämän kameraa ja kuvamateriaalia otettu lähdesuoja huomioon ottaen takavarikkoon.

Käytettävissäni olevan selvityksen perusteella kameroiden, niiden muistikorttien ja filmien takavarikoinnissa ei ole tullut ilmi lainvastaista menettelyä. Yhdessä tapauksessa katsoin kuitenkin, että poliisin olisi tullut jo henkilöä vapaaksi laskettaessa ilmoittaa, että tämän kameran muistikortti oli takavarikoitu. Kun tästä ei ollut kerrottu, kyseinen henkilö oli muutaman päivän turhaan yrittänyt selvittää muistikortin kohtaloa.

2.3.9

Henkilötuntemerkit ja DNA-näyte

Pakkokeinolain 6 luvun 4 §:n mukaan poliisimies saa ottaa rikoksesta epäillystä henkilöstä tunnistamista, rikoksen selvittämistä ja rikosentekijäin rekisteröintiä varten sormen-, käden- ja jalanjäljet, käsiala- ja ääninäytteen, valokuvan sekä tuntemerkitiedot (*henkilötuntemerkit*). Lain 6 luvun 5 §:n mukaan rikoksesta epäillylle saadaan tehdä DNA-tunnisteen määrittämistä varten tarpeellinen henkilönkatsastus, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta. Mellakkarikoksesta voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Henkilötuntemerkkien ja DNA-näytteiden ottamiselle mellakkarikoksesta epäillyiltä on ollut lailliset perusteet. Totean, että tuntemerkitie-

tojen ja DNA-tunnisteen poistamisen perusteista on säädetty henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 5 luvussa. Kuten edellä on todettu, jokaisella on lähtökohtaisesti oikeus saada poliisilta tieto siitä, mitä tietoja hänestä on tallennettu poliisin henkilörekistereihin. Poikkeuksena tästä ovat tietyt poliisin rekisterit, joiden osalta tietosuojavaltuutettu voi pyynnöstä tarkistaa tietojen lainmukaisuuden.

2.3.10 Muuta

2.3.10.1 Poliisimiesten yksilöitävyys ja tunnistettavuus

JOUHA-miehet

Tässä asiassa tehtyjä kanteluja tutkittaessa on jouduttu toteamaan, että aina ei ole voitu selvittää, kuka poliisimies on tietyn toimenpiteen tehnyt. Tämä on varmasti osittain johtunut jo paikalla olleiden poliisimiesten lukuisuudesta ja muista tilannesidonnoista seikoista. Erityisesti JOUHA-miesten osalta kuitenkin heräsi kysymys, eikö olisi perusteltua, että he olisivat yksilöitävissä. Nyt tilanne oli se, että heidät oli joukkueittain ja ryhmittäin merkitty numeroilla ja erivärisin teipein. Merkitsemisellä ei pyrittykään täydelliseen tunnistettavuuteen vaan kysymys oli poliisitoiminnan johtamisen helpottamisesta.

Poliisiasetuksen 17 §:n mukaan poliisimiehellä on sisäasiainministeriön vahvistama virkamerkki, joka on pidettävä virkatehtävää suoritettaessa mukana. Virkamerkki on tarvittaessa tai vaadittaessa esitettävä, kun se virkatehtävää vaarantamatta on mahdollista. Sisäasiainministeriön asetus poliisin virkapuvusta puolestaan määrittää, että tietyissä virka-asusteissa on nimilaatta, jossa on ainakin poliisimiehen sukunimi. Erityisvarusteissa on oltava "mahdollisuuksien mukaan" POLIISI-POLIS-kangaslaatta ja nimilaatta. Ministeriön määräyksen mukaan erityistilanteissa nimilaatan käytöstä päättää tilanteen johtaja.

Se, että JOUHA-miehet eivät olleet yksilöllisesti tunnistettavissa, ei ole ollut lainvastaista. Sisäasiainministeriön poliisiosasto on kuitenkin ilmoittanut, että on tehty suunnitelmia erilaisista tunnistenumeroineista ja tavoitteena on saada yksilöllinen tunnistenumero jokaiselle JOUHA-tehtävissä toimivalle henkilölle. Pidän tätä hanketta perusteltuna erityisesti seuraavista syistä.

Vaatus virkamiesten yksilöitävyydestä pohjautuu viime kädessä perustuslain 118 §:ään, jonka 1 momentin mukaan virkamies vastaa virkatoimensa lainmukaisuudesta. Pykälän 3 momentin mukaan jokaisella, joka on kärsinyt oikeudenloukkauksen tai vahinkoa virkamiehen tai julkista tehtävää hoitavan henkilön lainvastaisen toimenpiteen tai laiminlyönnin vuoksi, on oikeus vaatia tämän tuomitsemista ran-

gaistukseen sekä vahingonkorvausta. Jotta tämä perustuslaissa taattu oikeus olisi myös käytännössä toteutettavissa, jokaisella on oltava mahdollisuus saada tietää niiden virkamiesten nimet, jotka ovat vastuussa häntä koskevasta toimenpiteestä. Suora nimeltä tunnistaminen ei mielestäni ole useastakaan syytä tarpeen, vaan muu yksilöllinen tunnistaminen riittää.

On myös esitetty, että samat syyt, joilla perustellaan mielenosoittajien naamioitumiskieltoa, puolustavat myös sitä, ettei poliisikaan saisi toimia anonyyminä. Vaikka minulla ei ole perusteita yhtyä niihin mielipiteisiin, joiden mukaan poliisimiesten tunnistamattomuus olisi alentanut kynnystä esimerkiksi ylimitoitettuun voimankäyttöön, niin jo tällaisten epäilysten torjuminen puoltaa yksilöllisten tunnusten käyttöönottoa. Käsitykseni mukaan poliisimiesten yksilöitävyys onkin virkavastuun toteuttamismahdollisuuden lisäksi tarpeen myös virkabinimintaa koskevan luottamuksen ylläpitämiseksi. Näin osoitetaan ulospäinkin, että virkamies ottaa henkilökohtaisen vastuun toiminnastaan.

Kun poliisiosasto on ilmoittanut, että JOUHA-miesten yksilöllisen tunnistamisen mahdollistava valmistelutyö on vireillä, en katso asian antavan minulle aihetta muuhun kuin että saatan edellä esittämäni näkökohdat poliisin ylijohdon tietoon. Kun kysymys ei ilmeisestikään ole erityisen laajasta uudistuksesta, niin se saataneen nopeasti valmiiksi.

Mitä tulee arvosteluun JOUHA-miesten "kommandonaamioista", totean, että kysymys on palosuojatusta kypärän alushupusta. Sen tarkoitus ei ole tehdä poliisimiehistä kasvottomia, vaan suojata pään ja kaulan aluetta.

Siviilipukuiset poliisimiehet

Poliisilain 6a §:n mukaan poliisimiehen on käytettävä virkatehtävissään virkapukua, jollei virkatehtävän laatu tai luonne muuta edellytä. Lähtökohtaisesti virkapuku osoittaa sen, että kysymyksessä on poliisimies. Viime kädessä poliisimiehen virka-aseman osoittaa hänen virkamerkkinsä, joka on poliisiasetuksen 17 §:n mukaan tarvittaessa tai vaadittaessa esitettävä, kun se virkatehtävää vaarantamatta on mahdollista. Kysymys on siitä, että jokainen voi näin varmistua olevansa tekemisissä poliisimiehen kanssa.

Nyt kysymyksessä olevassa tilanteessa siviilipukuisia poliisimiehiä käytettiin yhtäältä tarkkailijoina, jotka muun muassa osoittivat muille poliisimiehille kiinniotettavia ja toisaalta myös kiinniottajina. Muutamissa kirjoituksissa esitettiin, että kiinniottajaa ei ollut tunnistanut poliisiksi, kun hän on ollut siviiliasussa eikä esittänyt virkamerkkiä. Vaikka en käynnissä olevan rikosoikeudenkäynnin vuoksi voi ottaa kantaa näihin yksittäisiin kiinniottoihin, totean seuraavaa.

Virkamerkin esittämisvelvollisuus (heti) ei ole ehdoton. Esitutkinnassa kuullut poliisimiehet ovat eräistä kiinniottoista kertoneet, että virkamerkin esittäminen ei tilanteesta johtuen ollut mahdollista, mutta he olivat kuitenkin ilmoittaneet kiinniotettavalle suullisesti olevansa poliisimiehiä.

Siviilipukuisten poliisimiesten etukäteen päätetty käyttäminen kiinniottoihin on sinänsä täysin laillinen ja poliisitoiminnan tehokkuuden näkökulmasta perusteltu toimintatapa. Se ei kuitenkaan ole ongelmaton nyt puheena olevan kaltaisissa tilanteissa. Varsinkin jos kiinniottoissa joudutaan turvautumaan voimakeinoin, on erityisen tärkeää, että kiinniotetun lisäksi muutkin ymmärtävät, että kysymyksessä on poliisimies. Sekavassa tilanteessa väkivaltaisesti käyttäytyvässä väkijoukossa on olemassa väärinkäsitysten vaara. Käsitykseni mukaan tämäntyyppisissä tilanteissa siviilipukuisia poliisimiehiä tulisi käyttää kiinniottoihin vain huolellisen etukäteissuunnittelun pohjalta. Pidän erittäin hyvänä sitä, että poliisin selvityksen mukaan kiinniottoja Smash Asem -mielenosoituksen yhteydessä tehneet siviilipukuiset poliisimiehet olivat erikseen tehtäviinsä koulutettuja. Samoin tällaisissa tilanteissa tulisi aina heti ilmoittaa suullisesti, että kysymys on poliisimiehestä varsinkin kun virkamerkin esittäminen ei kaikissa tapauksissa ole mahdollista virkatehtävää vaarantamatta.

Asia ei tältä osin anna minulle aiheita enempään.

2.3.10.2

Tiedotusvälineet ja poliisi

Tapahtumien yhteydessä nousi esiin myös tiedotusvälineiden edustajien asema. He näyttävät olleen osin tyytymättömiä poliisin toimintaan ainakin päätellen muun muassa Suomen Journalistiliiton sisäasiainministerille 21.9.2006 lähettämästä kirjeestä. Erityisesti keskustelua herätti se, että Suomen Kuvalehden kuvaaja otettiin kiinni ja vapautettiin vasta yli 17 tuntia kestäneen vapaudenmenetyksen jälkeen.

Aloin selvittää asiaa omasta aloitteestani, vaikka kyseinen valokuvaaja ei kannellutkaan kohtelustaan oikeusasiamiehelle. Kuvaajaa syytetään Helsingin käräjäoikeudessa niskoittelusta poliisia vastaan, koska hänen katsotaan jättäneen noudattamatta poliisimiehen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi toimivaltansa rajoissa antaman poistumiskäskyn tai käskyjä. Tämän kesken olevan oikeudenkäynnin vuoksi en katso voivani ottaa tuohon yksittäistapaukseen kantaa muuta kuin seuraavilla toteamuksilla.

Rikosylikomisario Tolvanen kertoo selvityksessään, että kun hän sai kiinnioton jälkeisenä iltapäivänä tietää kyseisen valokuvaajan ammatin, niin tämä kuulusteltiin ensimmäisten joukossa ja vapautettiin. Näyttääkin siltä, että tieto kuvaajan ammatista ei kulkenut vapauden-

menetyksistä säilytysuojalla päättäneelle poliisipäällystölle. Tähän viittaa sekin, että ainakin yksi valokuvaaja on – selvityksen mukaan kohtuullisuussyistä hänen ammattinsa vuoksi – päästetty vapaaksi jo yöllä muutaman tunnin kiinnioton jälkeen, kun hänen ammattinsa tuli Tolvasen tietoon. Totean myös, että selvityksen mukaan Suomen Kuvalehden kuvaajan kuvamateriaalia ei hänen ammattinsa vuoksi takavarikoitu, koska sen katsottiin nauttivan toimittajan lähesuojaa.

Yleisellä tasolla totean, että toimittajilla ei ole erivapauksia poliisin käskyjen noudattamisesta. Käsitykseni mukaan tiedotusvälineet eivät kaipaakaan tällaisia erioikeuksia. Tiedotusvälineillä on kuitenkin tärkeä tehtävä yhteiskunnassa sananvapauden käytännön toteuttajina ja viranomaisten vallankäytön valvonnassa. Tämä tulisi myös poliisin ottaa toiminnassaan huomioon ja osaltaan turvata tiedotusvälineiden mahdollisuudet hoitaa tätä tehtävää. Näin varmasti pitkälti pyritäänkin tekemään. Olisi erittäin ongelmallista, jos syntyisi edes epäilyjä siitä, että poliisi käyttäisi sinänsä kiistatonta käskyvaltaansa siirtääkseen toimittajat tapahtumapaikalta esimerkiksi vain saadakseen toimintansa pois julkisuuden valokeilasta, vaikka tähän ei olisi mitään asiallista lakiin perustuvaa syytä. Selvyyden vuoksi totean, että nyt käsiteltävänä olevien tapahtumien yhteydessä tällaista menettelyä ei ole käytettävissäni olevassa selvityksessä tullut ilmi.

Nykyisen, usein reaaliaikaisen tiedonvälityksen sinänsä perustellut tarpeet ja poliisitoiminnan vaatimukset voivat ajautua törmäyskurssille. Tällaisen ristiriitatilanteen ratkaisuperiaatteita ei mielestäni ole järkevää jättää pelkästään kussakin mahdollisesti jo pelkästään poliisitoiminnallisesti hyvin vaativassa yksittäistapauksessa harkittavaksi. Jos näin tapahtuu, korostuu vaara, että tällaisessa vaikeassa punnintatilanteessa kaikki asiaan vaikuttavat näkökohdat eivät tule otetuiksi huomioon ja painotetuksi hyväksyttävällä tavalla. Tämän vuoksi on tärkeää, että poliisin ja tiedotusvälineiden pelisäännöt on jo ennakkoon linjattu mahdollisimman selkeiksi. Tämä on ymmärtääkseni kaikkien osapuolten etu.

Tältä osin asia ei anna aiheutta muuhun kuin että kiinnitän poliisin ylijohtoon ja Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen huomiota edellä esittämiini yleisiin näkökohtiin.

2.3.10.3

Rajavartiolaitoksen osuus

Käytettävissäni olevan selvityksen mukaan rajavartiolaitos päätti huh-tikuussa 2006 antaa poliisille sen pyytämää virka-apua Asem6-huippukokouksen turvallisuusjärjestelyissä.

Rajavartiolaitoksen osallistumisessa joukkojenhallintatoimintaan ei ole huomauttamista. Kysymys on muutoinkin ollut poliisin johtamasta toi-

minnasta, eikä käytettävissäni olevan selvityksen perusteella ole ilmennyt aiheita käsitellä erikseen rajavartiolaitoksen menettelyä. Kuitenkin esimerkiksi JOUHA-miesten yksilöitävyydestä esittämäni kannanotot koskevat luonnollisesti myös rajavartiomiehiä.

3

YHTEENVETO JA TOIMENPITEET

3.1

Yleistä

Smash Asem -mielenosoitukseen liittyvät tapahtumat ovat olleet maassamme osin varsin poikkeuksellisia. Ne ovat herättäneet monia, hyvinkin perustavanlaatuisia kysymyksiä paitsi viranomaisten toiminnasta niin myös ylipäätään perusoikeuksista ja muun muassa ns. aktivismin toimintatavoista. Tässä päätöksessä tapahtumia on tarkasteltu kuitenkin vain yhdestä näkökulmasta. Kysymys on viranomaisten toiminnan oikeudellisesta tarkastelusta ja siltäkin osin laillisuusvalvonnan tehtävien rajaamista kannanotoista. On toivottavaa, että keskustelua ja tapahtumien arviointia jatketaan myös muista näkökulmista niin viranomaisten keskuudessa kuin muuallakin.

Poliisin tehtävänä on poliisilain 1 §:n mukaan oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharjintaan saattaminen. Näiden tehtävien hoitaminen on poliisin velvollisuus myös mielenosoituksissa. Poliisi ei kuitenkaan voi hoitaa tehtäviään millä keinoilla tahansa tai mihin hintaan tahansa. Poliisin toimivaltuudet ja niiden käyttöedellytykset on tarkkaan määritelty laissa, minkä lisäksi kaikkea poliisitoimintaa koskee suhteellisuusperiaate.

Kanteluja tutkittaessa on edellä kerrotusti tullut esiin, että poliisi on eräiltä osin menetellyt lain tai muiden säännösten vastaisesti. Vaikka kysymys ei ole erityisen räikeistä tapauksista, on tällaiset havainnot aina otettava vakavasti. Perustuslakimme korostaman oikeusvaltioperiaatteen olennainen ainesosa on, että kaikessa virkatoiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.

Toisaalta on ilmennyt, että poliisi on valinnoissaan useissa kohdin painottanut mielestäni kysymyksiä herättävän paljon toiminnan tehokkuutta: järjestyksen säilyttämistä ja rikosten selvittämistä. Tällöin varsinkin paikalla olleiden henkilökohtaiselle vapaudelle näytetään paikoin annetun varsin kevyt painoarvo. Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta tällainen tulkinnallinen yksipuolisuus on ongelmallista. Sinänsä tämä tehokkuuden ja oikeusturvanäkökohtien yhteensovittaminen on poliisitoiminnan ikuinen pulmakysymys, johon ei ole helppoja vastauksia. Perustuslaissa turvattujen perusoikeuksien suoja kuitenkin vesittyä, jos näitä oikeuksia ei käytännössä oteta asianmukaisen painavasti huomioon säännösten tulkinnassa.

Kokonaisarvostelussa on otettava huomioon, että tilanne on ollut vaativa ja toiminnan laajuus huomioon ottaen ei sinänsä ole ollut odottamatonta, että kaikki ei ole mennyt suunnitellulla tavalla. Lisäksi pidän merkille pantavana sitä, että lopputulos on ainakin siinä mielessä ollut hyvä, että vakavilta henkilö- ja omaisuusvahingoilta on välttytty.

3.2

Toimenpiteet

Poliisi oli ensiksikin määrännyt, että Smash Asem -mielenosoitus voidaan pitää mutta vain Kiasman edustalla ja toiseksi, että mielenosoitus keskeytetään. Olen katsonut, että poliisilla oli ollut näihin päätöksiin riittävät perusteet mielenosoituksesta saatujen ennakkotietojen ja paikan päällä tehtyjen havaintojen perusteella varsinkin, kun mielenosoituksen järjestäjät ovat suhtautuneet vähintäänkin välinpitämättömästi siihen, säilyykö tapahtumassa järjestys ja tehdäänkö sen yhteydessä rikoksia. Tässä tapauksessa ei ole ollut kysymys siitä, mistä mieltä osoitettiin tai ketkä olivat mielenosoittajia, vaan siitä, miten mieltä saadaan lain mukaan osoittaa. Kokoontumisvapaus ja mielenosoitusoikeus eivät ole rajoittamattomia. Perustuslaki ja kansainväliset ihmisoikeussopimukset turvaavat ainoastaan rauhanomaista mielenosoittamista.

Yleisesti korostan sitä, että poliisin on käytettävä mielenosoitusoikeuden rajoittamisen mahdollistavia valtuuksiaan erityisen harkiten. Kysymys on yhdestä demokraattisen yhteiskunnan kulmakivistä. Mielenosoitusoikeuteen voidaan puuttua vain painavien konkreettisten ja jälkikäteen todennettavissa olevien seikkojen ja huolellisen eri perusoikeuksien toteutumista koskevan punninnan jälkeen.

Vaikka tässä tapauksessa mielenosoituksen keskeyttämisspätös on mielestäni lainmukainen, sen jälkeinen poliisin toiminta – saartorengas Kiasmalla ja osin Mannerheimintien tyhjentämiseen liittyvät tapahtumat – kuitenkin herättää kysymyksen siitä, olivatko näin monen henkilön oikeuksiin näinkin voimakkaasti ja pitkään puuttuvat toimenpiteet välttämättömiä. Poliisin valitsema toimintatapa johti siihen, että esimerkiksi Kiasmalla eristyksen sisään jäi useaksi tunniksi paljon ilmeisen rauhanomaisesti käyttäytyneitä ihmisiä, joista suuri osa oli tullut paikalle vain seuraamaan mielenosoitusta. Kiinnitänkin Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen huomiota kohdissa 2.3.3 ja 2.3.5 suhteellisuusperiaatteesta ja eri perusoikeuksien välisestä punninnasta esittämiini näkökohtiin. Kiinnitän poliisilaitoksen huomiota myös kohdassa 2.3.4 esittämäni arvosteluun liian laajentavana pitämästäni poliisilain tulkinnasta, jolla oli perusteltu eristyksestä poispäästettyjen henkilöiden tarkastamista.

Eniten arvostelun aihetta ovat antaneet kiinniotot.

Olen yksittäisten kantelujen johdosta antamissani ratkaisuihin arvo-stellut poliisin toimintaa eräiden yksittäisten kiinniottojen osalta ja saat-tanut nuo päätökset asianomaisten poliisimiesten tietoon. Ole nnaisilta osin tuon arvostelun sisältö on käyty läpi myös tässä päätöksessä kohdissa 2.3.6.1.2–2.3.6.1.4. Totean tässä vain lyhyesti, että näiltä osin arvostelin poliisia ensinnäkin sitä, että kaksi henkilöä oli poliisilain nojalla otettu kiinni ja pidetty säilössä ilman laillisia perusteita. Kahden muun henkilön osalta varsinainen kiinnioton määrääjä jäi tuntematto-maksi, eikä poliisi pystynyt osoittamaan, että näilläkään kiinnioitoilla olisi ollut lailliset edellytykset. Kolmen Kaivopihalta tapahtumien lop-puvaiheessa kiinniotetun osalta pidin kyseenalaisena, olivatko heidän kiinnioitoilleen esitetyt perusteet riittäviä.

Lisäksi eräät kiinniottoihin liittyvät yleisemmät kysymykset antavat ai-hetta seuraaviin toteamuksiin.

Pidän ensinnäkin ongelmallisena klo 20:n aikaan tehtyä linjausta siitä, että "hajaantumiskäskyn antamisen jälkeen käskyn laiminlyöneille ri-kosnimike on mellakka". Mellakan tunnusmerkistöön nimittäin kuuluu myös osallistuminen teoilla väkijoukon toimintaan. Korostan muutoin-kin, että mellakkarikoksessakin rikosepäilyyn tulee kohdistua yksilöön ja on oltava konkreettisia syytä epäillä juuri hänen osallistuneen teoilla väkijoukon toimintaan. Tässä tapauksessa kiinniottojen kirjaaminen on myös ollut niin niukkaa, että poliisin suojissa ei ole juuri ollut mah-dollista aidosti harkita kiinniottojen perusteltavuutta. Joka tapaukses-sa aamulla mellakoinnin jatkumisen vaara on ollut mielestäni hyvin vähäinen. Katsonkin, että rikosylikomisario Kari Tolvanen on painot-tanut varsin paljon rikosten selvittämistä, kun hän on päättänyt, että kaikki epäillyt kuulustellaan ennen kuin heidät lasketaan vapaak-si. En kuitenkaan katso Tolvasen menetelleen lainvastaisesti. Totean myös, että Tolvanen on kohtuussyistä päästänyt lähes kaikki alle 18-vuotiaat kiinniotetut vapaaksi muutaman tunnin jälkeen.

Huomiota herättävää oli myös se, että mellakasta epäiltynä oli kiin-riotettuna yli 120 henkilöä ja lähes neljänkymmenen osalta ei esitut-kinnan jälkeen ollut edes syytä epäillä rikosta. Lopuistakin vain 33 sai syytteen mellakasta, väkivaltaisesta mellakasta tai virkamiehen väki-valtaisesta vastustamisesta. Näiden lukujen keskinäisiä suhteita voi mielestäni pitää viitteenä siitä, että kiinniottoihin ja mellakkarikosepäi-lyihin oli päädytty ainakin osin hyvinkin matalalla kynnyksellä.

Lisäksi poliisin ylijohdosta on todennut, että vastaavia tilanteita varten on luotava kirjaamisjärjestelmä, jolla varmistetaan reaaliaikainen lain vaatimien seikkojen todenmukainen ja kattava kirjaaminen. Lisäksi joukkojenhallintatatiikan harjoitteluun tulee sisällyttää myös kirjaa-misten toteuttaminen. Yhdyn näihin näkemyksiin.

Saatan nämä samoin kuin muutkin kiinniottoja ja niihin liittyviä kysymyksiä koskevat, kohdissa 2.3.6.1.5–2.3.6.1.8 esittämäni käsitykset sisäasiainministeriön poliisiosaston, Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen, apulaispoliisipäällikkö Jari Liukun, rikosylikomisario Kari Tolvasen ja komisario Jere Roimun tietoon.

Kiinniotettujen kohtelun osalta arvostelen ensinnäkin sitä, että jotkut kiinniotetut ovat joutuneet tekemään tarpeitaan lukuisien muiden henkilöiden läsnä ollessa linja-auton lattialle kädet penkkiin kahlittuina rajavartiomiesten avustamana. Saatan toimintaa johtaneen Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen tietoon käsitykseni, että tällaista hyvin perustein nöyryyttävänä pidettävää menettelyä ei voi pitää hyväksyttävänä (kohta 2.3.7.1). Lisäksi kiinniotettuja oli kohdassa 2.3.7.2 todetusti pidetty vastoin sisäasiainministeriön asetusta kahlittuina linja-auton rakenteisiin myös kuljetuksen aikana. Kiinnitän vastaisen varalle poliisilaitoksen vakavaa huomiota tähän asetuksen vastaiseen menettelyyn. Lisäksi saatan poliisilaitoksen tietoon kohdassa 2.3.7.3 lausumani käsityksen siitä, että kaikille rikoksesta epäillyille olisi määräysten mukaan tullut antaa patja ja vuodevaatteita. Tätä vaatimusta ei ollut selvityksen mukaan kaikilta osin voitu Töölön säilytysuojassa täyttää. Muutoinkin yhdyin rikosylikomisario Tolvasen esittämään siitä, että jatkossa rikoksesta epäiltyjä ei tulisi säilyttää Töölön säilytysuojassa, vaan tulisi käyttää naapurikihlakuntien poliisivankiloita.

Pidän myös kohdassa 2.3.10.1 esittämistäni syistä tärkeänä, että poliisin ylijohdon hanke varustaa jokainen JOUHA-poliisimies yksilöllisellä tunnisteella saadaan nopeasti valmiiksi.

Kiinnitän vielä poliisin ylijohdon ja Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen huomiota tiedotusvälineiden toimintamahdollisuuksien turvaamisesta kohdassa 2.3.10.2 esittämiini yleisiin näkökohtiin.

Edellä lausutun lisäksi olen yksittäisten kantelujen johdosta antamistani ratkaisuihin arvostellut eräiltä osin poliisin toimintaa ja saattanut nuo päätökset asianomaisten poliisimiesten tietoon. Olennaisilta osin tuon arvostelun sisältö on käyty läpi tässä päätöksessä enkä ryhdy sitä enää tässä toistamaan.

Lopuksi totean, että kanteluita tutkittaessa on noussut esiin useita lainsäädännön kehittämistarpeita. Saatankin esitutkinta- ja pakkokeinon uudistamista valmistelevan toimikunnan tietoon käsitykseni siitä:

- että kiinniottoa koskevia säännöksiä tulisi kohdassa 2.3.6.1.5 esitetyillä perusteilla selkiyttää,
- että lakia syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta olisi

aihetta tarkistaa ja muutoinkin arvioida kokonaisuutena pakkokeinojen käytöstä maksettavia korvauksia koskevaa lainsäädäntöä kohdassa 2.3.6.4 esitetyn perusteella, ja

- että pidän kohdassa 2.3.6.1.9 esitetyistä syistä esitutinnan yleisjohtajaa koskevia säännöksiä tarpeellisena.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni yllä esitetyistä syistä sisäasiainministeriön poliisiosastolle, rajavartiolaitoksen esikunnalle, esitutkinta- ja pakkokeinolakitoimikunnalle, Helsingin kihlakunnan poliisilaitokselle, apulaispoliisipäällikkö Jari Liukulle, rikosylikomisario Kari Tolvaselle ja komisario Jere Roimulle.

Apulaisoikeusasiamies

Jukka Lindstedt

Vanhempi
oikeusasiamiehensihteeri

Juha Haapamäki